Atlàntida - Jacint Verdaguer

Autor:
Data de publicació: 04-06-2021

L’Atlàntida

Jacint Verdaguer

text íntegre, amb notes i il·lustracions

Pròleg *

Índex

Introducció *

Cant primer. L’incendi dels Pirineus * • 2a part: *

Cant segon. L’Hort de les Hespèrides *

Cant tercer. Els Atlants *

Cant quart. Gibraltar obert *

Cant quint. La catarata *

Cant sisè. Hesperis *

Cant setè. Chor d’illes gregues *

Cant vuitè. L’enfonsament *

Cant novè. La torre dels Titans *

Cant desè. La nova Hespèria *

Conclusió *

Notes *

Introducció

S’encontren en alta mar un bastiment de Gènova i altre de Venècia i s’escometen en batalla. Sobrevé gran temporal i un llamp encén lo polvorí d’un d’ells, que, esberlant-se, arrossega també l’altre a l’abisme. Soldats i mariners se’n van a fons; sols amb prou feines se salva un jove genovès que, abraçat amb un tros de pal, pot prendre terra. Un savi ancià que, retirat del món, vivia vora la mar, surt a rebre al nàufrag; lo guia a un rústec altar de la Verge i tot seguit a sa balma, feta de branques i roca, a on lo retorna. Dies aprés, veient al mariner capficat mirant aquelles aigües, li conta llur antiga història per distraure’l del passat naufragi.

Vora la mar de Lusitània, un dia
los gegantins turons d’Andalusia
veren lluitar dos enemics vaixells;
flameja en l’un bandera genovesa,
i en l’altre ronca, assedegat de presa,
lo lleó de Venècia amb sos cadells.

Van per muntar-se les tallantes proes,
com al sol del desert enceses boes,
per morir una o altra a rebolcons;
i roda com un carro el tro de guerra,
fent en sos pols sotraquejar la terra,
temerosa com ells d’anar a fons.

Així d’estiu en tarda xafogosa
dos núvols tot just nats, d’ala negrosa,
s’escometen, al veure’s, amb un bram,
i, atrets per l’escalfor de llurs entranyes,
s’eixamplen acostant-se, les muntanyes

fent estremir a l'espetec del llamp.

Amb cruixidera i gemegor s'aferren,
com espatlludes torres que s'aterren
trinxant amb sa caiguda un bosc de pins;
i entre ais, cridòria i alarit salvatge,
ressona el crit feréstec d'abordatge
i cent destrals roseguen com mastins.

A la lluita carnívora i feresta
barreja sos lladrucs negra tempesta
congriada a garbí sobtadament,
i revinclades ones s'arrastellen,
damunt les naus, que cruixen i s'estellen
com un canyar dins esverat torrent.

L'espantosa abraçada més estrenyen,
i es topen, se rebolquen i s'empenyen,
acarades ses boques de volcans;
de l'hòrrida tormenta no s'adonen,
i escopint foc i ferro s'abraonen
a la gola d'abismes udolants.

Tal un raser de roures muntanyesos
en temps d'estiu pel llenyataire encesos
de l'huracà al rufet devorador,
fa ressonar per conques i cingleres
plors i crits i grinyols d'homes i feres,
aspre gemec d'un petit món que es mor.

Ofegant lo brogit de la batalla,
un llamp del cel espetegant davalla
de la nau veneciana al polvorí;
se bada i roda al fons feta un Vesuvi,
mentres romp la de Gènova un diluvi

d’escumes, foc i flama en remolí.

Càrrega i nau les ones engoliren,
i amb elles los taurons s’ho compartiren;
de mil guerrers sols lo més noi roman;
entre escuma a flor d’aigua un pal obira,
i, quan lo braç per amarrar-s’hi estira,
altra onada el sepulta escumejant.

Mida l’abisme bracejant, i destre
ne surt muntat a un tros de l’arbre mestre
que gira on bé li plau com un corser,
i al terbolí es rebat de les zumzades
com vell pastor al mig de ses ramades
de banyegaires bous que abeura el Ter.

Los cetacis aflairen carn humana
que l’àliga de mar també demana,
fent parella amb lo corb; pertot arreu
l’escometen records del cataclisme;
a cada pas lo xucla un nou abisme;
qui el traurà de sa gola? sols un Déu.

Al cim d’un promontori que roseguen
les ones que a ses plantes s’arrosseguen,
fugint del món dolent la vanitat,
vivia un religiós de barba blanca,
de l’arbre del saber mística branca
que floria en la dolça soledat.

Llàntia un dia del món, al cel suspesa,
l’enlluernà amb sos raigs, i en sa vellesa,
com per més bell renàixer mor lo sol,
deixat havia el món i ses corones,

i nià com alció sobre les ones,
de sa infantesa falaguer bressol.

I quan de nits la tempestat brogia,
dant far als pobres nàufrags, encenia
la trèmula llanterna de l'altar:
i els qui amb ull ple de llàgrimes la veien:
—Ja som a port —agenollant-se deien;—
veu'se-la allí l'Estrella de la mar.—

Maria! ella és lo nord del jove tendre
que, sentint en son cor la vida encendre,
amb més coratge rema i més delit;
i al raig creixent de la celística hermosa,
veu de més prop la terra somiosa,
com verge a l'ombra d'un roser florit.

S'hi acosta panteixant, mira i remira:
mes ai!, lo promontori que hi obira
sembla un penyal per l'ona descalçat:
recula esfereït, com qui entre molsa
d'un fresquívol verger, rosada i dolça,
ha vist un escurçó mig amagat.

Desviant-se amb molt greu de l'aspra serra,
cerca amb deler més planejanta terra,
mes son cor jovenívol no pot més:
en ses venes la sang s'atura i glaça
i, l'esma ja perduda, al pal s'abraça,
sentint-se caure de la mort al bes.

Mes alça al llantió l'ullada trista,
i a sa claror verda planícia ha vista,
per rebre'l, sos domassos desplegar;
rema d'aire i, de sobte, amorosides,

fins l’ajuden les ones, enternides
de veure’l tan hermós agonisar.

Gronxant-lo, com en braços de sirenes,
lo posen en blaníssimes arenes,
de joncs i coral·lines en coixí,
quan, com ull amorós en gelosia,
d’entre els cingles de Bètica sortia,
per veure el món, l’estrella del matí.

En lo sorral ou remoreig de passos,
i, oh santa Providència!, obrint-li els braços
lo venerable vell se li apareix.
—Vine —li diu—: al primer raig de l’alba
te vull acompanyar a la que et salva,
per qui la primavera refloreix.—

Un viarany que es clou entre falgueres,
los guia a un bosc d’alzines i oliveres,
del munt platxeriós turbant gentil,
on veu entre el brancatge que floria,
sota cortines d’heura i satalia*,
d’un altar de la Verge el camaril.

* roser mesquer

Entra el nàufrag al místic oratori,
i, fent d’un aspre tronc reclinatori,
cau als peus de la imatge de genolls;
i per ses galtes tendres i colrades*
pels besos del mestral i les onades,
corren de goig les llàgrimes a dolls.

* emmorenides

Dins un esquei*, frontera a la capella,
una celda es desclou, celda d'abella
entre els braços molsosos d'un penyal;
allà de fruit mengívol lo convida,
sobre jonça* afelpada, encara humida
per la pluja batent del temporal.

* Massa rocallosa, de superfície clivellada i cantelluda.

* Planta herbàcia de flors blaves.

Vora la mar semblava el cap de serra
lo mirador del cel sobre la terra;
un dia que rodaven pel bell cim,
veient lo vell al mariner pensívol,
lo crida a seure sota un roure altívol*,
a on no arriba el salabrós ruixim.

* altiu

I obrint lo llibre immens de sa memòria,
descabdella el fil d'or d'aquesta història,
de perles d'occident pur enfilai;
i el jove, per qui Europa era poc ampla,
de l'ànima les ales més eixampla,
com l'àliga marina al pendre espai.

De migdia amb sos raigs la terra envolta,
com vella els fets de sa infantesa escolta,
i el mar, mig adormit, aixeca el front,
tot barreja sa música al gran càntic,
lo vell semblava el Geni de l'Atlàntic,
mes son gentil oient era Colom.

Cant primer

L’incendi dels Pirineus

Exposició. Lo Teide, Espanya naixent. La veu de l’abisme. Invocació al Déu de les venjances. Naix un gran foc entre Roses i Canigó, fent pastura de boscos i ramades. La maça de Roldan. L’incendi abriga el Pirineu d’un cap a l’altre. Hèrcules s’hi acosta aprés de batre els gegants de la Crau, i d’entre les flames treu a Pirene. Eixa diu-li ser cap de brot de la nissaga de Túbal i reina d’Espanya, tot just destronada per Gerió, qui per segar-li millor l’avantatge, veient-la fugir a la muntanya, ha calat foc a ses boscúries. Pirene mor i Alcides li alça un mausoleu de roques a l’extrem de la cordillera, allargant-la fins a la mar. Regalims d’or i argent que dels roents cingles baixaren a les planes. Conflent i Portvendres. L’hèroe se’n baixa cap a Montjuïc, on s’embarca, prometent fundar una gran ciutat a l’abric d’aquella serra.

Veus eixa mar que abraça de pol a pol la terra?
En altre temps d’alegres Hespèrides fou hort;
encara el Teide gita bocins de sa desferra,
tot braolant, com monstre que vetlla un camp de mort.

Aquí els titans lluitaven, allà ciutats florien,
pertot càntics de verges i música d’ocells;
ara en palaus de marbre les foques s’hi congrien
i d’algues se vesteixen les prades dels anyells.

Aquí estengué sos marges lo continent hesperi;
quins mars o terres foren ses fites, ningú ho sap;
lo sol, però, que mida d’un colp d’ull l’hemisferi
era petit per veure’l a pler de cap a cap.

Era el jou d'or que unia les terres ponentines
i, cor de totes elles, com font del paradís,
los dava clares aigües a beure i argentines,
i en sos immensos braços dormia el món feliç.

Per ella es transmetien, com per un pont amplíssim,
d'un maig etern en ales, ses cries i llavors,
aucells de ros plomatge, de refilet dolcíssim,
dels aromers la flaire, cantúries i tresors.

Rei n'era Atles, aquell qui de la blava volta
los signes a una esfera de jaspi trasplantà,
i del sol i de l'astre que més lluny giravolta
la dansa misteriosa i harmònica explicà.

Per ço, dels fills de Grècia la somiosa pensa
lo veia, com muntanya, tot coronat d'estels,
i ajupit, sens decaure, davall sa volta immensa,
servant amb ferma espatlla la màquina dels cels.

En gegantesa i muscles sos fills li retiraren,
mes com un got de vidre llur cor fou trencadís,
puix aprés que els reialmes i tronos revoltaren,
també el de Déu cregueren seria escaladís.

Mes una nit bramaren la mar i el tro; de trèmol
com fulla en mans del Bòrees, l'Europa trontollà,
i, despertada a punta de dia al terratrèmol,
d'esglai cruixint-li els ossos, no veia el món germà.

I assaborint lo tebi record de sos abraços,
semblava viuda dir-li: —Oh, Atlàntida! a on ets?
Com solia, ahir vespre m'endormisquí en tos braços,
i avui los meus no et troben, d'esgarrifança freds.

On ets?— I ai!, on l'hermosa solia els cors atraure,
lo pèlag responia: —Jo l'he engolida anit;
fest-te enllà! entre les terres per sempre em vull ajaure;
ai d'elles!, ai, si m'alço per eixamplar mon llit!—

Li carregà feixuga l'Omnipotent sa esquerra,
i el mar d'una gorjada cadavre l'engolí,
restant-li sols lo Teide, dit de sa mà de ferre
que sembla dir als homes: —L'Atlàntida era ací!—

Eix màstil del navili romput illes rodegen,
de Jezabel* impura com rebatuts quarters;
quan al passar los segles sa gran desfeta vegen,
diran: —Mirau on para la via dels plaers.—

* Personatge nefast de la Bíblia

Fou lo gegant que pinten amb tot l'Olimp en guerra;
l'ixent sol amb sos braços tocava i lo que es pon;
i no content d'estrènyer, com dintre el puny, la terra,
d'estels volgué pujar-se'n a coronar son front.

Mes del Tronant brunzenta, derrocadora flama,
de sa escala de cingles suspesos l'estimbà
al mar bullent de sofre i ones de foc, on brama,
retorcent-se a la càrrega feixuga d'un volcà.

I a tu qui et salva, oh niu de les nacions iberes,
quan l'arbre d'on penjaves al mar fou submergit?
qui et serva, jove Espanya, quan lo navili on eres
com gòndola amarrada, s'enfonsa migpartit?

Espanya naixent

L'Altíssim! Ell, de nàufrag tresor omplint ta popa,
del Pirineu, niu d'àligues, t'atraca als penyalars,
dessota el cel més blau, darrera eix mur d'Europa,
i al bressoleig, com Venus, de dos immensos mars.

Per ço, de les riqueses[a] lo déu en tu posaren
los grecs, entre argentífers turons veent-te florir;
millor que el d'or de Colcos preuat velló hi trobaren,
a Homer dares l'Elíseu i a Salomó l'Ofir.

Nota 1

De l'Atlàntida al veure't hereva, en son enterro
los pobles que et festegen digueren: —Ella rai!
què importen a l'abella los trossos de ton gerro,
si, flor dels vinents segles, los quedes tu?— Mes ai!

Quan l'huracà amb ses ales remou lo negre abisme,
jo sento, entre el diàleg dels mars, sa fonda veu,
tètric gemec que encara li arrenca el cataclisme,
i a les terres que foren germanes crida: —Adéu!

La veu de l'Atlàntida, que ve de l'abisme

Fui la major de totes, podria dir-vos filles;
Europa entre madrèpores dormia allà al pregon,
lo Caucas i Apenins eren rengleres d'illes,
i ja l'abril cenyia de roses lo meu front.

He vist d'un llit de perles alçar Nàpols i Ibèria;
he vist Sahara, Grècia i Egipte al fons del mar;
l'onada he vist que em colga jugar sobre Sibèria,
i, espinada d'Europa, los Alpes eriçar.

Geganta jo, engrapava com mà de Déu la terra,
amb l'Atles, Serra Estrella i els Pirineus per dits,
i un vespre, obrint ses boques, l'abisme fosc m'enterra,
los elements tots quatre dansant sobre mos pits!

I vosaltres?, vosaltres, la mar que us embolcalla
llençau a mes espatlles, badant los ulls al sol;
vostres bolquers d'escuma me dàreu per mortalla,
com orfenets de mare rient en lo bressol.

Què val ara que mostre Plató diví a la història
mon nom escrit amb astresª del cel en lo llindar,
si ja de mi perdéreu, ingrates, la memòria,
mes ai!, i em bat per sempre la immensitat del mar?—

Nota 2

Senyor de les venjances, donau alè a mon càntic,
i diré el colp terrible que, rebatent-la al fons,
féu desbotar als amples Mediterrà i Atlàntic
per desunir los mons!

(parla el vell)

* * *

L’incendi abriga el Pirineu d’un cap a l’altre.

Al temps que el gran Alcides* anava per la terra,
tot escombrant-la amb clava feixuga, arreu-arreu,
de bords gegants i monstres que a Déu movien guerra,
en flames esclatava nevat lo Pirineu.

* Hèrcules

Des d’on lo sol al nàixer ja daura ses boscúries,
amb brams i cruixidera l’incendi, a coll del torb*,
duia sos rius de laves a Roncesvalls i Astúries,
sens ésser-li congestes, torrents, ni colls, destorb.

* Ventada que aixeca la neu

Apar* serpent immensa, d’escata vermellosa,
que a través de l’Europa, d’un mar a l’altre mar,
respirant fum i flames, passàs esgarrifosa
son cabell de guspires i foc a rabejar.

* Sembla

I avant, ronca, assaïna* i udola, amb sa alenada
cremant com teranyines los núvols de l’hivern;
de cingle en cingle, passa les valls d’una gambada,
vessant-hi com un cràter les flames de l’infern.

* aïna, renilla

Tot cabdellant arbredes, penyals del cim rodolen,
rost avall freixes cruixen i faigs esbocinats,
i la fumera i flames amunt se caragolen
amb quera* i pols dels rònecs albergs enderrocats.

* [é] Pols que fa el corc

Al veure que ses llàgrimes no poden apagar-los,
girant-s'hi s'escabellen i fugen los pastors;
al llur darrere belen anyells, i, sens tocar-los,
fugen amb ells los óssos i llops udoladors.

(Així en fugia el moro quan amb un riu de ferro
aquells turons nos duien lo crit del brau Roldan,
ensems que amb l'amenaça de mort i de desterro,
son mall volà on Esterriª l'aguaita tremolant.)

Nota 3

Ni a l'àliga li valen les d'or potentes ales;
prop del cel, on s'enlaira com a penjar-hi niu,
l'eixalen roges flames, i cau, i amb les cucales*
i cisnes de les aigües les cou l'incendi viu.

* cornelles, mena de corbs

Branca d'un torb de brases arrasador, estanya
la conca amb sos vilatges, la serra amb sos pinars;
fins les marines vores, franja d'argent d'Espanya,
les renillantes ones pledegen a les mars.

Teixons, isards i daines per la drecera empaita,
pel clot s'entortolliga, bota del pla al turó,
al davallant capbussa lo còdol* que hi aguaita
i se l'endú per ròssec fet cendres i carbó.

* Fragment de roca dura, allisat i arrodonit

I el que entre Espanya i França torreja, mur de roca,
de neu i de tempesta vestit, com braç de Déu,
de l'estrellada tenda los blaus domassos toca,
muntant d'altre de brases horrible Pirineu.

Apar que la serp monstre, per estrafer un cometa,
s'enarboràs amb ales d'incendis al cel blau,
o que, a l'assalt pujant-hi, s'hi fessen esqueneta*
escardalencs dimonis, rebuig del negre cau.

* Ajupint-se parant l'esquena perquè un altre hi pugi

De gom a gom quan s'omple l'espai de fumarel·la
i es fon d'un cap a l'altre la serra de cremor,
sota el mantell de flames que l'huracà flagel·la,
la terra adolorida gemega com un cor.

En tant, del Rose vora les aigües, apedreguen
a l'hèroe grec deformes i rabassuts gegantsª;
sota quiscun* dels còdols que a bell ruixat li engeguen
podrien soplujar-s'hi ramada i rabadans.

Nota 4

* cadascun

Lo creuen ja entre penyes colgat, com en sa fossa,
quan de l'enuig la flama llampeguejà en son ull,
i amb quatre colps de clava los bolca i los destrossa,
com terrosseda d'aspre goret lo pas del trull*.

* corró de pedra

Llavors al gran incendi, rabent, endreça els passos,
rogenc damunt los núvols veent-lo crestejar;
i oint-hi plors i xiscles, hi fica els nusos braços,
fent als pastors i pobles d'espasme tremolar.

De Canigó entre els cingles un xaragall* se bada,
per esbarzers i roques caientes aclucat,
on d'una a l'altra el foc, en gegantina arcada,
com l'alt pont del Diable, s'havia escamarlat*.

* Regueró de l'aigua de pluja

* eixancarrat

Sols lledoners en brasa rodant-hi hi cuetegen,
bell rastre de guspires deixant i flamareig,
mes tot seguit a l'aigua del còrrec* xiuxiuegen,
i tristos ais responen de l'ona al borbolleig.

* Excavació produïda per l'aigua

Pirene, lluny dels homes vivia allí, dels óssos
i llops en lo feréstec, rellent* amagatall,
sobre un roc, mal coberta d'un mant de cabells rossos
de por i esgarrifances fent lo darrer badall.

* Humit, mig moll

Del bosc de flames mústiga la trau, com vera rosa,
que enyora trasplantada son marge regadiu,
i tan bon punt d'un salze al dolç frescal* la posa,
colltorcent-se esllanguida: —Jo moro ací —li diu.

* Paratge fresc, ombrívol

—I a tu, que entre les ales del cor m'has acollida,
d'Espanya que tant amo vull-te donar la clau,
d'eix hort del cel que en terra te guarda una florida
d'amor, si traure'l d'urpes tiràniques te plau.

Encara eixamoraven* los puigs ses cabelleres
que destrenà el Diluvi dant-los la mar per vel,
i ja, oblidant-se'n l'home, hi obria grans pedreres,
alçant vora l'Eufrates l'altívola Babel.

* eixugaven

A sos palaus l'Altíssim veent posar escales,
de confusions enrotlla la torre de l'orgull,
i, com sol la covada d'aucells al posar ales,
los primers pobles deixen llur niu amb gran esbull.

Del món quiscú a sa branca volà: Túbal a Espanya,
dels regnes de son pare triant lo més feliç,
i a on jau Tarragona bastia sa cabanya,
sos camps i ribes fent-li records del paradís.

Donà lleis a sa prole i ensenyaments pasqué-li
salvats al si de l'Arca del naufragi major;
lo nom d'un Déu Altíssim en l'ànima escrigué-li,
naixentes endreçant-hi les ales del seu cor.

De mans en mans, pels segles rodant lo ceptre aurífic,
vingué a les del meu pare volgut, quan, per mon dol
la mort tirana el treia de trono tan magnífic,
podia a rellevar-lo baixar lo mateix sol.

Mes sola jo restant-li de sa reial nissaga,
a Espanya ve, com a arbre caigut un llenyater,
Gerió de tres testes, dels monstres lleigs que amaga
l'assoleiada Líbia, lo més odible i fer.

Lo ceptre em pren dels avis, veent-me dèbil dona,
i a Gades mercantívola amb torres enfortí;
al dar-te'n de més fermes a tu, immortal Girona,
sabé el congost on, veent-me perduda, m'amaguí.

Tement potser que el trono li reprengués un dia,
cremà, per abrusar-m'hi, les selves del voltant;
i al veure clos lo rotllo de flames, pren la via
de Gades, amb ses vaques feixugues tot davant.

Expiro! De ses viles i sos ramats só hereva:
si els vols, jo te'n faig gràcia; suplanta'l amatent;
revenja el nom de Túbal i sa corona és teva;
així en ton front la faça més gran l'Omnipotent!—

Digué, i la mort, amb freda besada geladora,
li empedreeix i deixa per sempre et llavi mut,
i vora el sec cadavre lo grec sospira i plora,
com arbre a qui ses branques florides han romput.

Mes ja a l'incendi roges esclaten les muntanyes,
i per esqueis* i balmes, filera de volcans,
foragiten los fosos tresors de ses entranyes
que copsen en llur falda les planes verdejants.

* roca clivellada i cantelluda

I ragen fins a escórrer's les abocades urnes
en rierons aurífers de virginal rossor;
per ella el cel, al veure-s'hi rublert de fum i espurnes,
daria la dels astres que lluen en son cor.

Al desfer-se a madeixes de gebre lo litarge*,
a flocs de groga escuma s'hi barrejà l'or fi;
i davallen, per l'iris guiats, de marge en marge,
com nins a fer joguines pel català jardí.

* òxid de plom

Així, al traure florida lo romaní i la malva,
per la quintana es vessa d'un buc rosada mel;
rient al deixondar-se lo sol darrera l'alba,
així emmantella rossa sa cabellera el cel.

Los munts se'n feren faixes, les valls se'n coronaren,
vergonya fent als trèmuls estels sa brillantor;
los rosers d'altra puja de roses s'enjoiaren,
la farigola i grèvol, d'una rosada d'or.

La pirinaica Venus anomenà a Portvendres;ª
l'abrasador incendi, al Pirineu antic,ª
i, en conca d'esmaragda lo líquid verge al pendre's,
donà nom a Conflentª encara més bonic.

Nota 5
Nota 6

Nota 7

Quan los llevants plorososª anaren la muntanya
amb llurs arruixadores de núvols apagant,
posà en son cap, que al nàixer l'albor del dia banya,

les cendres de Pirene que enyora son cor tant.

Nota 8

I esmerletant de timbes i grops aquelles terres,
escrestant les muntanyes, llevant als puigs lo front,
un mauseol alçà-li de serres sobre serres
que, mal arrastellades, fan gemegar lo món.

Des d'esta gesta d'Hèrcules, ma dolça Catalunya
d'altre castell de roques seure pogué a redós;
de la veïna França dormí Espanya més llunya,
fins al mar allargant-se lo Pirineu boirós.

En eix treball de cíclop la set lo desdelita,
i amb sang per abeurar-se de Gerió enemic,
pels vessants, que groguegen amb l'or d'altra collita,
fet un lleó, davalla de Creus a Montjuïc.

Allí, a l'altar de Júpiter humil agenollant-se,
orà, i, a les onades aprés girant los ulls,
llisquívola una barca veu-ne venir gronxant-se,
com cisne d'ales blanques que neda entre els esculls.

Una ciutat fundar-hi promet, a sa tornada,
que esbombe per la terra d'aquella barca el nom,
i, com un cedre al veure-la crescuda i espigada,
—D'Alcides és la filla gegant —diga tothom.

Per ella, no debades, al Déu potent de l'ona
demana la fitora i a Júpiter lo llamp;
puix si la mar lligares amb lleis, oh Barcelona,

llampecs un dia foren tes barres en lo camp.

Cant segon

L'Hort de les Hespèrides

Tarragona. Les boques de l'Ebre. Los Columbrets. València i Montgó. La coltellada de Roldan. Lo Muley-Hacèn. Desembarca l'hèroe, i Gerió, per desfer-se'n, li parla de la reina Hesperis i del brot de taronger que cal presentar-li qui la pretinga per esposa. Descripció de l'Atlàntida. L'hort de les taronges d'or. Hèrcules, matant lo drac que vetlla el taronger, n'abasta el cimeral. Les set germanes recorden plorant que al morir Atles los donà per signe de les darreries de sa pàtria la mort del drac. Record de l'anada triomfal dels Atlants a Orient. Llur desfeta. Mals auspicis d'elles.

S'embarca, i prompte, al veure'l passar Tarraco antiga
tanca el vell mur que els cíclops li daren per cinyell
i, abraçada amb la llança i escut, sembla que diga:
—Són de colós sos muscles, mes jo em batria amb ell!

No tem de les cinc boques de l'Ebre els glops enormes
i els Columbrets[a] al veure més lluny emmerletar,
pregunta a sa arma fèrrea si aquells gegants deformes
que deixà morts en terra li surten dins la mar.

Nota 9

Veu més enllà la riba fructífera del Túria,
garlanda avui flairosa de la ciutat del Cid,
i diuen que en les illes oí dolça cantúria*,
com si el cridessen nimfes d'escumes al seu llit.

* cants

Deixa el Montgóª de cara ferrenya, i la muntanya
que en dues migpartí l'espasa de Roldan,ª
de Múrcia i Almeria los cims, i, rei d'Espanya,
Muley-Hacén l'altívol de neu amb son turbant.

Nota 10
Nota 11

Prop d'on encaixen Àfrica i Europa, en terra salta,
i a empendre vola en Gades a Gerió vaquer,
qui, esporuguit al veure'l venir amb la clava alta,
als peus agenollant-se, li parla lausenger*:

* (ant) llegoter

—Mira, àliga dels hèroes, les llàgrimes que ploro;
i, Ta darrera gesta serà matar-me a mi?
ja arronso espatlla, atura-la, si et plau, la mà que adoro;
si et fes goig ma corona de rei, ve-te-la aquí.

Mes d'or eixa corona vindrà al teu front poc ampla,
que de gegant com Hèrcules cap més la terra en du;
veus a ponent l'Atlàntida per rebre't com s'eixampla?
ella és ton soli digne, sols ella és gran com tu.

Hesperis, que n'és reina gentil, s'és enviudada
i espera un cor que vulla lo seu aconhortar*;
quan d'eixa palma tastes la fruita regalada,
diràs: «A la seva ombra deixau-me reposar!»

* conhortar

Mes cal —açò li deia soscavant-li una fossa—,
cal que, per fer-li oferta plasent, del taronger
que entre esmaragdes mostra sa fruita d'or més rossa,
n'arribes de puntetes lo cimeral a haver.

Després, quan la rumbeges la flor de la bellesa,
per veure-us, fins son carro parar al sol veuràs.
Llevant dóna sa força. Ponent sa boniquesa;
que el cel te beneesca, llavor que en sortiràs.—

Veu lo parany Alcides, mes al de Gades deixa,
i verdejant l'atlàntica planícia obira lluny,
i els ordis rossejar-hi i esgrogueïda xeixa*,
com pèlag d'or que entre arbres i rebollam* s'esmuny.

* blat xeixa o comú

* munió de brolls o rebrots

No hi ha sorrenques vores, ni rònegues carenes;
tot l'herba ho encatifa rosada a bla ruixim,
gronxant-hi entre lianes de nuadisses trenes
la palma escabellada son ensucrat raïm.

Descripció de l'Atlàntida

Encinglant-se, la cabra esbrota un olm mengívol
des d'un cairell de timba penjada sobre el riu,
i els bisons s'arramaden amb aire germanívol
dels llimoners i mangles al regalat ombriu.

Cervos gegants rumbegen* ses banyes d'alt brancatge
que pren l'aucell per arbres d'excelsa magnitud;
astora les gaseles lo mastodont salvatge,
i als mastodonts esglaia lo corpulent mamut.

* fan ostentació de

Lo Pirineu i l'Atles, titàniques barreres
amb què murà l'Altíssim dos continents fronters.
agermanats embranquen aquí ses cordilleres,
dant al còndor neus altes, al rossinyol vergers.

Semblava que, geloses, del món a la pubilla,
Europa i Libia dassen, com nois petits, lo braç
i que ella, al foc del geni, estel que al front li brilla,
amunt, per l'escalada dels segles, les guiàs.

Guadiana, Duero i Tajo, que l'or i plata escolen
vessants de les planícies d'Ibèria a grossos dolls,
per llits de pedres fines anguilejant rodolen,
i dauren i perlegen deveses i aiguamolls.

Amb líbiques rieres s'apleguen en llurs vies;
amb lo Riu-d'or cabdella ses aigües lo Genil;
i si du aqueix de Bètica remors i melodies,
du-n'hi l'altre de Costa de Palmes i Marfil[a].

Nota 12

Vestida, emmirallant-s'hi, de pòrfir* i de marbres,
entre els dos rius, com feta de borrallons de neu,
mig recolzada a l'Atles i a l'ombra de sos arbres,
de l'Occident cofada la Babilònia seu.

* roca ígnia

Allà d'allà, per entre falgueres gegantines,
de sos menhirs i torres blanqueja l'ample front,
de marbres sobre marbres piràmides alpines
que volen amb llurs testes omplir lo cel pregon.

De sos immensos regnes la mar no ha vist l'amplària,
i dormen tots a l'ombra del seu gegant escut;
i Tangis, Casitèrides, Albion, Thule i Mel·làriaª
per cada riu envien-li barcades d'or batut.

Nota 13

Mes, qui ho diria, al veure-la tan bella! en sa platxèria*
lo cranc d'un pecat negre va rosegant-li el pit,
i entre els humors corruptes que en brollen i matèria,
demà lo sol debades la cercarà en son llit.

* esbarjo, gresca

Vers l'hort, per odorífers boscatges, s'obre via,
los brúfols* i ferotges lleons fugint de por;
quan riu a ses espatlles tercera volta el dia,
de llum vestit se lleva l'oasis de verdor.

* els búfals

I, fent-li de corona, ja hi veu abans de gaire
les d'or obiradores taronges groguejar,
com si brillant quiscuna fos altre sol que en l'aire
sortís de les onades lo món a enlluernar.

S’hi acosta entre bardisses de murtra, i ja sos polsos
los aires apetonen mig embeguts de mel;
de bla fullatge i aigües murmuris s’ouen dolços,
i veu descloure en pluges de pedreria un cel.

Los cinnamoms* a rengles i poncemers* altívols
al dolç pes ajupint-se de llur novella flor,
de dos en dos s’acoblen en porxes verds i ombrívols
on guaita el raig de l’alba per reixes de fruits d’or.

* abre del paradís. * abres

Los cirerers s’hi gronxen, de flors viventes toies
a on vessaren tota sa flaire maig i abril,
i el fruit ja vermelleja fent goig entre les joies
que s’enfila a penjar-hi d’un cep tòria* gentil.

* sarment

Rieronets hi llisquen i fonts arruixadores,
llurs aigües adormint-se sovint entre les flors,
mentre eixes mig desclouen los llavis a ses vores
per dar a les abelles lo nèctar de sos cors.

Los brolladors escupen un riu per brocs de marbres,
i, esbrinadís al ploure lo ram de fos argent,
jugant l’iris corona lo cimeral dels arbres
i es veu entre ses tintes més blau lo firmament.

Cascades mil esqueixen ses ones de bromera
per escalons de pòrfir i balmes de cristall,
i estols de blanques nimfes desfan sa cabellera
pels remolins d’escuma, seguint-los riu avall.

Pels riberencs herbatges, com un ruixat de perles,
festívol saltirona l'aucell del paradís;
ou-s'hi glosar joiosos sinsonts* i esquives merles,
i a estones gemegar-hi lo tord enyoradís.

* ocells

I, lires de l'Edèn, los rossinyols li diuen
que de sa branca a l'ombra li plàcia reposar;
i nins, bells com los àngels, que amb ells juguen i riuen,
fent toies i garlandes, lo'n tornen a pregar.

Com qui no ho sent, Alcides a fer-se endintre cuita,
vers on flairós lo crida de fulles amb remor
lo taronger, que sembla, groguíssim, amb sa fruita,
tot un cel d'esmaragdes amb sa estelada d'or.

Refila, sota arcades de fulla, amb lira dolça,
balla i presum d'Hespèrides lo tendre poncellam,
joguineja amb cireres i pomes per la molsa,
i juli! a salts abasta taronges del brancam.

(el poncellam d'Hespèrides: les 7 filles d'Hesperis)

De gessamí i vidalba* darrere un cortinatge,
sa mare, per llentiscles en flor encobertats,
prop del seu buit, guarnia'ls set llits de nuviatge,
puix de boda amb adreços ja arriben sos gojats*.

* liana de flors blanques

* xicots

De sobte en ses joguines i riure infantívol,
d'un lleó amb la despulla cobert a l'hèroe han vist;
son pit d'atleta i aire guerrer i pagesívol
ensems que les encisa les deixa amb lo cor trist.

Lo cimeral de l'arbre per abastar, s'hi atansa,
quan llest descaragola's lleig dracª d'ulls flamejants,
i, en roda la gran cua brandant com una llança,
tantost* amb gorja** i urpes li copsa ambdues mans.

Nota 14

* tot seguit. **gola

Ell, sortejant-lo, aixafa d'un colp de peu sa testa,
i el monstre deixa caure ses ales i son vol;
sagnós verí espumeja les flors, i sa feresta
mirada va apagant-se com llum d'un sec gresol.

Morint, al tronc de l'arbre se nua i caragola,
a cada revifalla fent-lo cruixir d'arrel;
quan veuen les Hespèrides que fil a fil s'escola,
llur crit de verge s'alça planyívol fins al cel:

—Ai, Atlàntida trista! mes ai de qui et diu mare!
que si veiem lo dia renàixer serà prou!
puix, mot per mot, l'auguri se va complint del pare,
que amb sos Atlants, sa pàtria, sos déus i tot conclou.

«Fórem gegants», morint-se digué; «nostra alenada
féu suar a la terra de por i ploure sang;
la coma que aturar-nos volia és arrasada,

i els boscos i mar ample no ens eren entrebanc.

(mots d'Atles)

»De Líbia arrabassàrem Harpies i Amazones,
per ella esparverant-les com a pardals esquerps;
tenyírem sos saulons* amb sang de les Gorgones,
garfint per escapçar-les son dur cabell de serps.

* Terrenys arenosos...

»Los Pirineus, los Alpes, los Apenins rompérem;
quan de carnatge i guerra lo cor nos digué prou,
pobretes!, ja a l'Europaª i a l'Àfrica tinguérem
a nostres peus junyides, com dos vedells al jou.

Nota 15

»Fins al cim (mes a l'ésser al capdamunt tot tomba!).
A foc i a sang Atenes arramba'ns cap ençà,
i al veure'ns de recules, l'Atlàntida, com tomba,
dessota nostra fèrrea petjada ressonà.

»S'aterra el meu imperi que n'aterrà tants d'altres!
Aquell que a nostres passos se desvetllà en Orient,
amb nou alè de vida, de mi i de tots nosaltres
darà les cendres, ossos i anomenada al vent.

»Demà els clapers* i dòlmens que nostres mans alçaren
no sabran dir, com borda fillada, nostre nom;
sols respondran 'som rastre d'uns gegants que passaren',

als segles que demanen d'on érem i qui som.

* construccions ciclòpies

»I al fer-se esment de savis, de forts guerrers i destres,
se giraran un dia los ulls a sol ixent,
i oblidaran, fent glòria d'inspiració, els nous mestres
que alguns astres del món sortiren d'Occident.

»Mes no: la mar que ens colgue, amb aspre i ronc llenguatge
esbombarà pels segles la glòria dels Atlants,
los qui a Egipte deixàrem del món en lo mestratge,
puix ans de Grècia nàixer érem ací gegants.

»Quan un hèroe, alt d'espatlles i cabellera rossa,
d'un colp de peu engrune lo guaita del jardí,
llavors per tots vosaltres s'eixamplarà ma fossa...»
Ai, lo guerrer que el pare preveia, veu's aquí!

Veu's-el aquí; t'arriba, t'emprèn lo llenyataire:
oh atlàntica nissaga, comença't d'esbrancar;
món que saó li dónes, no li'n daràs pas gaire,
que l'arbre i tu, arran soca, de terra us ve a tallar!

Que el pare hem vist en somnis, l'hem vist com engegava
a l'hort, d'on érem roses, los poltros de Neptú,
mentre eix Déu, amb forcívol trident, lo descalçava.
És somni, mes ses timbes i platja cruixen pu*!

* certament

Mare! penjau d’un salze la lira als vents i oratge,
que a l’ombra regalada no hi dansarem pas més;
no enrameu nostres tàlems de murtra amb lo fullatge,
puix, ai!, que allí ens espera la mort per dar’ns un bes.—

Cant tercer

Els Atlants

S’apleguen dins lo temple de Neptú. Raonament del primer cap de colla. Sos mals auguris. Demana, als qui arriben de llunyes terres, quines noves duen al col·lotge. Un que ve de les encontrades de Ponent respon haver-les mig abrigades un braç de mar. Altre, tot just vingut d’envers Tule, ha tret un mal pronòstic de les aurores boreals. Entra de sobte un Titià que arriba pel camí de Migdia, i, tremolós encara, conta haver escapat d’una espasa de foc que abrusà a sos companys. En això estant, senten moure el temple en terratrèmol, ensems que un llamp escapça la imatge triomfal de Neptú. Ouen lo clamor de les Hespèrides, i, fent arma dels arbres i columnes de l’atri, escometen a Hèrcules, Gran combat.

De roques sobre roques són les parets gegantes
del temple on los Atlants enrotllen a Neptú,
altívols com los roures i alzines bracejantes
que semblen dir al cingle: —Som tan ferrenys com tu.—

Allí, per esposar-les amb sos més braus sotmesos,
esperen ses germanes, les del mirar de cel:
de sobte, a un mal auspici, com de cent fúries presos,
a llur cridòria el temple se torna altra Babel.

Se n'alça un que és de l'àngel caigut imatge viva;
d'humana recordança son nom esborrà Déu;
del temple immens les brèdoles*, a on sa testa arriba,
tremolen a la forta tronada de sa veu:

* barres que sostenen

—Titans, quelcom de témer espera amb por la terra
que no podrem tal volta contar a nostres fills;
apar que avui la torre de nostre orgull s'aterra,
i sota els peus trontolla lo món d'on som pubills.

Raonament del primer cap de colla. Sos mals auguris.

Los núvols en figura d'espectres nos ho diuen;
ho criden les tempestes amb xiscles i gemecs;
estels amb cabellera de foc pel cel ho escriuen,
entrellaçant-la amb lletres d'espurnes i llampecs.

Lo cel veig en feréstegues bromades arrugar-se,
mostrant-se, com entre ales de corbs, a claps a claps*;
la terra veig, glatint-nos*, a nostres peus badar-se
i caure'ns la corona, poc testa* en nostres caps.

* a trossos

* bategant-nos
* poc rígida

A mig esbadellar-se les flors se musteeixen;
passant les aucellades abans de la tardor,
se dolen, com d'un càstig fugint, que no es mereixen,
i, al veure-ho, qui seguir-les no pot esclata en plor.

Sols junt amb la xibeca* la gralla alegre es mostra,
diuen que els rius se'n tornen enrere, i que un infant,
al veure d'aqueix dia la llum en terra nostra,
ha reculat al ventre, de por esgaripant.

* òliba

I què ens caldrà a nosaltres? seguir la rierada
o contra el fat empènyer la barca a vela i rem?
dels massa crèduls riure'ns o fer amb ells llaçada?
Titans de cor de roure, digau-me: què farem?

Abans, quin vent us porta, contau. Tu que la vida
prop del llit d'or de l'astre del dia escórrer veus,
per què, digue'm, deixares tos camps d'herba florida,
que a musteir no basta l'alè de tots los déus?—

—Tenia un fill —respon—, com datilera
que bressa els colibrís en primavera;
un dia es caragira contra mi:
i, de bon aire i ben plantat com era,
la vida li arranquí.

Posí son cos dins una fonda balma
amb fulles abrigat de ceiba i palma,
perquè el Zemí del cel no me'l vegés;
mes ai!, de l'esperit la dolça calma
ja no em tornà mai més.

Mos ulls aquella nit, ai!, no es clogueren;
entre caobes i mameis vegeren
dos altres ulls en la blavor dels cels.
«Pare, dormiu», mes filles me digueren,
«dormiu, són dos estels».

«No són estrelles, no, filles hermoses;
aqueixes són de l'alt jardí les roses,
i aquells són ses espines pel meu cor.
Dormiu vosaltres, ai!, poncelles closes
al somni de l'amor.»

Ai!, eren ulls d'aterradora ceia,
i llur ullada escorcollant-me em deia:
«Ton fill, ton fill hermós, com no és aquí?»
He vist un braç que d'entre els núvols queia:
era el braç del Zemí!

Perdó, diguí sortint-me de l'hamaca,
quan ressona son crit en ma barraca:
«Dins la balma del crim la mar hi bull;
de tot quant veus, per esborrar eixa taca,
ni en restarà un escull.»

Digué; i ja de la cova el mar eixia
i d'aigua i manatins l'herbatge omplia;
jo, fugint-ne, em girava al nadiu lloc;
ja cabanyes i selves no hi havia;
ja vall, ni cims, tampoc.

D'Haití la cordillera[a], que el cor ama,
en illes és trencada; de Bahama
lo bell país, d'arenes és un banc
i encara famolenca la mar brama
venint; potser la clama

la meva olor de sang!

Nota 16

Parla un que vora Tule gelada el sol enyora:
—També és, ai!, de diluvi l'auguri que vegí;
vegí a Llevant estendre's la boreal aurora,
en flocs vermells i rossos trenats, i brins d'or fi.

I, com l'ona arrossega les perles i petxines,
desencastar semblava i endur-se'n los estels;
mes tot plegat, llençant-los com flors entre ruïnes,
grans signes de malastre borronejà pels cels.

Atlants, ai de vosaltres! mes ai de vostre imperi
que, com lo sol, davalla de son migdia al mar!
això que els cels nos diuen amb llengües de misteri,
malalta en sos desvaris la terra ho diu ben clar.

He vist d'infants i verges horribles sacrificis;
he vist a la innocència del negre crim als peus;
arreu les viles, fetes encant de tots los vicis,
i aqueixos dins lo temple robar encens als déus.

He vist en la disbauxa nois tendres rebolcar-se,
los pares traure a vendre llur fill, de l'avi trist
los néts com d'una càrrega feixuga descartar-se,
i l'un germà de l'altre beure's la sang! he vist...—

L’interrompé un Titià, de la natura esguerro,
que guerxo i d’estrafeta figura es veu entrar,
i esblanqueït, com mort que fuig de son enterro,
del temple per les tombes son crit fa ressonar.

—Vora Àfrica amb mos hèroes anit m’endormiscava,
quan veig colossal Geni baixar del firmament;
cobria sa ombra l’Atles, i amb un llamp que brandava
del Simoün en ales, feria a tot vivent.

Ja a mi m’empedreïa, quan diu, girant-se enrera:
«En eix blat del diableª no cal oscar la fauç.»
Me deixondí; lo rúfol fantasma ja no hi era;
mes sols un llenyer d’ossos restava de mos braus.—

Nota 17

Sa veu pel temple encara retruny, quan a l’altura
lo carro sotraqueja dels trons eixordador;
amb tremolor estranya respon-li la natura
i al ventre de les mares ressona angèlic plor.

De prompte, a un terratrèmol que es juny amb la tempesta
l’ídol s’ensorra en grífol* d’aigua llotosa i sang,
ensems que, estrany prodigi!, li lleva un llamp la testa
a trossos i ennegrida fent-la rodar pel fang.

* borboll

A sa claror rogenca, què veuen, puix s’ajupen?
veuen fantasmes tètrics passar en reguitzell,
entre ombres de llurs avis que amb fàstic los escupen
al front, marcat ja amb taca de l’infernal segell.

Mes ells, sens despitar, estrenyen lo col·lotge,
i, brètols, escateixen si fer-hi res los cal;
si alçar a pes de braços de terra el déu ferotge,
o enfonsar-lo, de traure'l puix creuen no s'ho val.

En això arriba al temple lo crit de ses germanes;
arranca un d'ells, sacríleg, lo trident a Neptú,
los altres, a bocins, pilars o barbacanes,
i a l'encontre d'Alcides apar que el vent los du.

Los fills de les muntanyes s'hi lliguen, seglars roures,
com és de bona saba, d'arrel arrabassant,
i avets que vergassegen los núvols al remoure's,
com braços de la terra lo cel abraonant.

Altres més vells ne surten a glops de les cavernes,
brandant armes de pedra i ossades de mamut;
amb fam deixen de l'antre pregon les nits eternes
així que han la flairada d'humana carn begut.

Lo matador de monstres que, de gegant a passos,
escometia a Hesperis, duent-li el brot florit,
se veu travat; sos braços se nuen amb llurs braços,
i un bosc d'enceses armes va a fendre's en son pit.

Mes ell, com entre brèvols* canyissos, s'hi obre via,
la clava de terrible maneig descarregant,
que, amb set de sang, incendis i llàgrimes, sentia
en sa espatlla ferrissa com ella, bategant.

* que es rompen fàcilment

Heu vist a l'huracà que escombra cel i terra,
llevar la neu, boscúries i rocs als Pirineus,
i, en revolví a l'endur-se'ls amb algun cap de serra,
fer remuntar les aigües d'un riu fins a ses deus?

Tal l'hèroe, al rompre aquella maror armipotenta;
s'engolfa en les onades a colps de ferro cru;
i ferm i fort oposa la seva a llur empenta,
com nau que a un abordatge presenta el pit tot nu.

Allà aboca ses ires on més arreu pot batre,
empeny, romp i arrossega com estimbat torrent,
los guerrers de cap d'ala* cauen de quatre en quatre,
lo rebuig, com espigues de blat, de cent en cent.

* excel·lents

Així, arranant sa dalla, la Mort ajau sa messa:
a cada colp que venta n'hi ha de menys un clap;
amb sang dels fills l'Atlàntida s'abeura, i, a la fressa
dels crits, ferir i caure, tremeix de cap a cap.

[è]

Cant quart

Gibraltar obert

L'hèroe, empès per una força sobrehumana, gira espatlles a sos enemics. Planta vora Gades lo brot de taronger. Se'n puja a Calpe, muntanya que, capçal de l'Atlàntida, lligava l'Europa amb l'Àfrica. A l'obrir-la a colps de clava, veu ésser l'Exterminador qui mou son braç. L'Àngel, irat, li fa veure el combat dels elements contra la gran víctima. Son crit de venjança. Dalt, al fons del cel, l'Altíssim condemna l'Atlàntida a ésser esborrada del món i a aqueix a ésser trossejat en continents. Hèrcules entra, junt amb la mar, en la terra damnada.

Mes ja de les guspires d'inspiració que hi volen,
al front de l'hèroe envien la més hermosa els cels;
com de florides branques, que als passerells bressolen,
una flor cau que fóra germana dels estels.

Entre rouredes d'armes i punys batents s'escorre,
la clava corsecanta tot carregant-se a coll;
traspassa els rius, tramonta les serres a més córrer
fins que dels camps de Gades trepitja el sec rostoll.

En un marge, que ombregen palmes reials, s'atura,
tendre encara, a plantar-hi lo brot de taronger;
i, a corre-cuita anant-se'n: —Una altra mà més pura
te regue i cuide —diu-li—, puix jo tinc altre afer.

Lo sol besa, aclucant-se, dels puigs la cabellera,
que arrencarà, per fer-se'n molsós coixí, la mar;
apar llàntia expiranta damunt la capçalera
d'un gegantí cadavre que van a amortallar.

Llavors lo freu*ª no hi era; lo braç amb què encaixara
Bètica amb Líbia era aspra renglera de turons,

ciclòpea cadena, de què són caps encara
de Gibraltar i Ceuta los dos altívols monts.

* [è] Nota 18

Amb ella l'Arquitecte diví fermà tes ones,
Mediterrà, que esquerpes sortien de ton llit
per córrer a un mar més ample, lleons vers ses lleones,
que amb sa platja forcegen frisoses a llur crit.

Eix mur o rastellera* de cingles era Calpe;
los Pirineus no foren més amples ni majors,
si, enamorat d'Espanya, vingués a seure-hi l'Alpe
atret, com les abelles, pel riure de les flors.

* fila de coses

Mes està escrit: un vespre, del mar la cadireta*,
sols per rentar l'Atlàntida d'un crim, s'aixecarà,
i per penjar al sostre son niu, una oreneta
no trobarà en tota ella prou terra l'endemà.

* comporta petita

Sos turons, que, com arbres de nau en lo naufragi,
cauran romputs, tremolen a cada sol ponent;
i avui, com si a complir-se vingués un mal presagi,
transmeten a les plantes llur fort tremolament.

Tu sola dorms embriaga, de l'Occident, oh reina;
no et sents desfer a trossos, l'abim glatint-te ensems?
no veus al cel un glavi* de foc que es desembeina?
cau de genolls i prega; mes ai!, no hi ets a temps!

* espasa

Que del suplici és l'hora terrible: ja llampega
la clava, al front de roca de Calpe davallant,
com sanguinós cometa que pel cel s'arrossega,
secades*, pestes, llàgrimes, ruïna i dol vessant.

* temporada llarga sense pluja

Cauen d'esglai los homes; s'escruixen les muntanyes;
amb gran panteix espera quelcom d'horrible el món,
i, al colp esportellant-se la serra, ses entranyes
mostra al sol, que entre boira per sempre se li pon.

Ell pren alè, i lo ferre tallant torna a les bromes,
de l'hort de les delícies per fer-ne un camp de morts;
quan, com un vol de tendres i místiques colomes,
l'enrotllen amorosos d'Hesperis los records.

Planyent de son amor a la regina hermosa,
lo mall, que abranda els aires caient, vol decantar;
mes eix, entossudint-se, s'aterra, i la resclosa,
com fèrrea porta, s'obre de bat a bat al mar.

S'estimba amb castells d'aigua l'esllavissada serra,
i al cru espectec s'esquerda l'Atlàntida trement;
los estels, dalt, aguaiten si esclata en llamps la terra;
la terra, si amb sos astres li cau lo firmament.

L'hèroe, esblaimat*, sospita que és tot allò un desvari;
quan veu a ses espatlles un Geni agegantat,
de qui la grega lira, profana en lo santuari,

ni, veu del cel, la Síbil·la de Delfos, ha parlat.

* empal·lidit

L'Àngel Exterminador

En llampegueig volcànic sos ulls grifolen* ires;
terbolins l'arrebossen*, fredat i confusió;
lo foc del cel li encercla corones de guspires;
li és música escoltívola l'espetegar del tro.

* "llancen"

* cobreixen, embolcallen

Brandeja amb mà ferrenya l'espasa flamejanta
que romperà en lo dia darrer lo pern* del món;
i, escamarlat damunt la víctima geganta,
peu ençà, peu enllà, l'hi descarrega al front.

* eix

Vessant de Déu les ires on fou trempada, hi baixa,
semblanta a una columna d'incendi pirenaic
que, com faixà l'Europa, l'Atlàntida ara faixa,
«Para el coll», com dient-li «abisma't ja, que caic».

Espignet de la trompa que als mons, en sa agonia,
cridarà a l'espantable juí del Criador,
sa veu desbota rústega pel cel, que s'incendia,
com de cent rodants carros traqueig retronador.

—Atlants, heu de desésser: la terra fins que us serva
se n'ha d'entrar a estelles com a vaixell podrit;
faça's enllà o enfonse's la humanitat superba;
facen-s'hi monts i regnes, que el mar muda de llit.

Parla l'àngel

Ja apunto a ses entranyes la ploma per escriure-hi
lo jutjament del poble que es creia sempitern:
plegau, Atlants, de batre-us-hi; Hespèrides, de riure-hi;
purs àngels, a la glòria; fills de Neptú, a l'infern.

Serà ta clava, Alcides, sa enterradora aixada;
per ço, fosser* de pobles i mons, jo et guio ací,
i a fi de no esqueixar-te lo cor, de ta estimada,
per ara repintar-l'hi, la image n'esborrí.

* enterrador

L'Europa tu arrencares de l'Àfrica; les dues
dels braços de l'Atlàntida d'un cop jo arrencaré;
i a aqueix corc de la terra, sos fills i filles nues,
del Déu que adora, als poltres per grana llençaré.

Mes, sents? per sepultar-la la terra ja es mig obre;
oh! mira-la estimbada rodar-hi des del cim;
li reque o no, ha de beure's, girada de sotsobre,
de l'amargor de l'ira divina l'escorrim.

Ni som en la gran era tots sols eix blat a batre;
mira allí com ses ales hi eixampla el Simoün:
lo torb de l'Equinocci surt més enllà a combatre,
i el mar s'espanta al veure's d'un altre mar damunt.

I tots d'acord la colquen pel Nord, Garbí i Migdia,
esquarterant-la amb boques de gegantins caimans,
amb gran rogall dient-ne quiscun que engoliria

de l’univers en runa los trossos flamejants.

Aguaita com hi aboquen los pols ses nuvolades,
que amb llurs ramats apleguen lo Llevantí i Ponent:
s’arruen i espesseixen, al tro arremolinades
de mon fuet de flama que atiador els encén.

Lo braol d’un incendi dels núvols ous dessobre?
De llamps és una mànega que hi baixa en terbolí.
Altres ne sents al fons? Són de l’infern que s’obre
per rebre-la, entre Harpies i Fúries, en son si.

¿No sents com xiscladores pertot ja esvoleteguen
empenyent-la i penjant-se-li als peus en lleig eixam,
ensems que ronc me crida l’abisme, on l’arrosseguen;
eix pa com no li llanço fent-lo glatir de fam?

Cuita, oh! que és hora; afanya’t! Si tens prou pit, davalla,
de Calpe a l’aigua, passa-la, tramonta-la d’un salt;
a Hesperis trau dels braços del mar que l’avassalla,
i creuré al qui m’apressa, terrible Déu de dalt.—

Ronc tro de trons que en baixa suspèn, a l’estimbar-se,
cingles i mars, i al cel, que fa de tornaveu,
tement morir, los astres i mons semblen parar-se
a oir la nova, altíssima paraula del gran Déu.

—Al dar per cor la terra a eixam de mons, «Covau-la»,
los diguí a tots; «corona siau-li de claror;
i als braços amb cantúries, oh Serafins, bressau-la,
que és l'home que hi va a nàixer, l'amor del meu amor».

Parla Déu

Per ell de l'ampla cúpula del firmament pengí-la;
per guarda els rossos àngels, per llàntia el sol li he dat;
i ell contra mi ara aixeca, per fer-se'n Déu d'argila,
l'univers que a ses plantes posí, malaguanyat!

Ell contra mi! dels éssers aquell que més amava,
aquell de qui volia la pensa per espill,
com plau als astres veure's lluir en la mar blava
i a un rei sa noble estampa mirar als ulls d'un fill.

Oh! cada sol, cada astre del cel sent-me una lira
que em canta en mons més amples i hermosos son amor,
que així l'obaga terra, que ni tan sols s'obira,
que eixa taca d'un punt m'haja robat lo cor!

Prou juntí els continents, de l'aigua al destriar-los,
perquè en ma glòria unissen ses llengües en un cant;
mes lo pecat m'obliga, i amb quant dolor!, a esbullar-los;
quin mal t'he fet, fill d'Eva, que així's m'ofengues tant?

Per què m'escups lo fang, de què et traguí, a la cara?
No parant jo d'amar-te, mai pares d'avorrî'm.
Recordant lo diluvi tremola el món encara,
i ja en demana un altre l'Atlàntida amb son crim.

Mes, prompte a la que esborra del cor mes santes regles
com lletra mal escrita, l'esborraré del món;
i els segles a venir no sabran dir als segles
los vells Atlants, llurs tronos o sepultura on són.

Oh mar! romp la muralla d'arenes que et té presa;
foc que bulls dins la terra, desbota sota el mar;
caieu-hi, negres núvols, com llops damunt la presa;
atia'ls tu, mon àngel, i dóna'ls-la a dragar.

Oh! atolla en sa rodera* lo carro de sa glòria;
llança eix got de metzina, si no en beurà tothom;
destralejant fes llenya de l'arbre de la història;
esbulla els pobles, trenca la terra que es corromp.

* solc que deixen les rodes

I els 'vui malavinguts fragments en què es partesca,
units pels néts d'Hesperis me tornaran a amar,
com un parell de braus que el bover desjunyesca
per, al ser vells, poder-los millor aparellar.—

Diu Jehovà, i per entre los sols de sa corona
sa cara ha vist Alcides, com llunyedà llampec
enmig del cel, que, núvol i fosc, flameja i trona,
i tantost cau, com arbre que un llamp ha deixat sec.

Mes de prompte, enardint-se son cor a una guspira
que li tramet l'Altíssim, despresa de son ull,
com estimbada roca, se llança al món que expira,
grumoll de terra i aigües d'un caos al rebull.

Cant quint

La catarata

Invocació al Geni de l'extermini. Gemecs de la terra mig negada. Saltants d'aigües que per l'esvoranc de Calpe s'hi aboquen. Regirament de les ones amb les despulles de l'Atlàntida. Hércules, maresmes i camps a través, cerca a Hesperis, amb un arbre encès per brandó. Ella el veu venir i pren comiat de ses filles.

Ministre d'exterminis, que els llamps hi descarregues,
oh! porta-m'hi entre onades de polseguera i fum;
per eixa nit reveure l'Atlàntida que ofegues,
deixa'm muntar tes ales, de ton flagell al llum.

La canto capbussada tombant al precipici,
del món en les entranyes, com boja despertant;
mes, canta-la tu amb veu de trompa de judici,
que, d'esglai rogallosa, la meva no pot tant.

Xisclets d'esgarrifança, renecs, ais, cridadissa,
veus tristes de la fossa, veus dolces del bressol,
fan chor amb lo feréstec rugit i udoladissa
amb què els boscatges ploren la llum del darrer sol.

De Pompeia, a l'estendre-hi son mantell lo Vesuvi,
de Troia i de Pentàpolis, ressona el fort gemec,
l'esgarrifall, bram d'aigües i monstres del diluvi
i de la nau del món, al rompre's, l'espetec.

Colgades en sepulcres d’escuma les muntanyes,
de peus al fang, responen amb crits i gemegor;
i s’ou, com si enrunassen mals Genis ses entranyes,
de colps, esllavissades i esfondraments remor.

Sota el tallant la víctima forceja; mes —Ovella
—apar que l’Àngel cride—: no et caldrà, no, estrebar;
tes selves qui esplomissa, tos cingles qui estavella,
qui tòn* tos camps d’aurífic velló, t’ha d’escorxar.

* de 'tondre', esquilar

Al seu voltant ton regne s’astora i tremoleja,
anyells que han vist l’ovella en mans del matador;
i amb membres i ossos fora de lloc, lo món panteja,
sentint d’entre sos braços arrabassar lo cor.

Tan bon punt a les ones lo Calpe s’esportella*,
aboquen-s’hi en cascada com feres udolant,
i a cada tros de serra que l’aigua avall cabdella,
eixampla més sa gorja l’engolidor vessant.

* obrir-se un mur

—Què baixa —crida un nin— de Gibraltar a ramades?
No són los bens que a péixer venien los rebrots,
que són bramaires monstres de crins estarrufades;
mare, mareta meva, que ens xafaran a tots!—

—A tots! —ella respon-li—; amb aqueix mot m’eixales
lo cor; vine a mos braços, fill meu; no et cal fugir:
fugiu, fugiu vosaltres, aucells que teniu ales;
jo esper amb qui més amo que em vinguen a engolir.—

Lo Volga, el Rose, el Ganges, amb llurs sorrals i roques
cent rius sembla que hi tomben en torb escabellat:
generacions i segles, així afamada emboques,
tu, sense fons ni vores, negrosa eternitat.

I es munten i revénen, i arreu bolcats s'abismen
en remolí, frisosos*, mar sobre mar, al fons,
d'a on, amb bull d'escumes i vents que s'enfurismen,
renàixer sembla el caos, sepulcre i bres dels mons.

* molt impacients

Apar que a l'estimbar-se la mar de serra en serra,
rodole amb les boirades, lo llamp i l'huracà,
buscant dintre l'abisme los ossos de la terra
per dar-los a eixes àligues del cel a descarnar.

I enllà per les planícies d'Hesperis escampant-se
solleva, aixaragalla i abriga per sopols*;
se fan enllà les serres, desdint i capbussant-se,
i torres que muntaven al cel besen la pols.

(la mar)

* de sobte

S'adrecen erms* i marges, aprés que el mar trosseja
amb una mà llurs boscos, amb l'altra llurs ciutats;
als peus del puig rodola son cap, i es balanceja
l'esperit de les ones damunt l'or dels sembrats.

* [è] llocs inhabitats

Escapçats ídols, brèdoles del temple seu despulles,
amb la floreta roden que els encensava els peus;
los calzes d'or i ceptres s'amaguen entre fulles,
al veure així ofegar-se los sacerdots i déus.

Lo taup al niu de l'àliga, lo peix al núvol colca;
als cims on espigaren sos pins torna la nau;
en lo jaç de la daina la rèmora es rebolca
i escorcolla el d'Hesperis algun marí gripau.

Les eugues que batien lo blat volen pels aires,
amb l'era i mas a trossos, i garbes* i garbers;
fan un garbell entre ones, arbreda i llenyataires,
i amb sos difunts la fossa barreja sos fossers.

* feixos d'espigues

D'açò a través, cadavres de pobles i boscúries,
que bullen amb los núvols en tufejant barreig,
camina i neda Alcides vers l'hort de les cantúries,
de morses i tremelgues i catxalots rabeig*.

* bany

Prop seu rumbeja una illa naixent ses verdes robes,
i amb bels de mort encara penjant-s'hi blancs xaions,
esperen a ser presa de les marines llobes,
que, amb l'illa i tot, altra ona los arrossegue al fons.

Nines galants lo criden des d'un cim de palmera,
allargant-li los braços de gebre esblanqueïts;
i en sos genolls musclosos i rossa cabellera
se pengen infants tendres pel fred esmorteïts.

Lo grec tot ho rebutja i empeny a cada banda,
morts i vius, moltonades i llenya a curumulls,

d’un reïnós pi a la teia gegant que el vent abranda
a la gentil Hesperis cercant, de negres ulls.

De sobte, amb ais planyívols i esgaripar de nina,
vénen vius a punyir-li lo cor sos alarits,
com piuladissa i tristos sospirs de la cardina,
la torrentada al dur-se’n sos xiricants* petits.

* que fan xerics (crits d’ocells petits)

No lluny de les Hespèrides se dol sa mare trista
en l’hort on com sa vida les flors s’han esfullat,
quan del brandó terrífic la llum fereix sa vista,
i amb l’esperança, dintre son cor, la por combat.

És qui engegà en son regne les mars: ¿ve a esperonar-les
o condolint-se d’ella ve a dur-se-la’n a port?
Mes, com deixar ses filles? com somniar deixar-les?
Jamai: entre sos braços primer reptar la mort.

Oh cèlica puresa! llavors li aparegueres,
com Àngel ensenyant-li de Bètica el camí;
—Vine-hi, si vols guardar-me ton lliri —li digueres,
i al punt, per assolir-te, de tot se despedí!

Fa el darrer plor amb ses belles Hespèrides que moren,
com dits d’una mà balba, dessota el taronger
arrupides; i en ombres on tan felices foren,
al deixar-les cadavres, també ho voldria ser.

—Per què a mon coll, oh filles!, enarbro vostres braços?
Al pit lo cor se'm nua d'haver-vos-ho de dir;
nosaltres que vivíem de besoteigs i abraços,
los últims hem de dar-nos, gemmats, ans de morir.

Qui en terra us ha posades per sempre vos hi deixa;
mes ai!, a ses entranyes no repteu de cruels,
que és molt punyent l'espina que avui me les esqueixa,
i són, mirau, mes llàgrimes del cor foses arrels.

No vullau saber altre, de mon amor poncelles;
anau al cel a obrir-vos abans d'entendre el món;
jo que, ai!, embriaguí-m'hi d'olors i cantarelles,
hauré d'arrossegar-m'hi amb la vergonya al front.—

I al cel alçant la vista, los dóna l'arreveure,
arrencant-se a llurs braços, que cauen esllanguits,
com esllanguits colltorcen los branquillons d'una heura,
d'un arbre amic al perdre los braços i los pits.

Cant sisè

Hesperis

Els Atlants se'n pugen serra amunt a bastir-hi un gran casal, que els servesca de sopluig en lo nou diluvi. Hesperis ix a l'encontre de l'hèroe. Li conta sos amors i maridatge amb Atles, ses penes i el malastre de sa vida. Hèrcules la pren per esposa, i a través de les ones desfà el camí de Gades amb ella a coll. Defallida, dóna l'adéu als anyells i aucellades que foren ses delícies. Los Titans s'afanyen a muntar llur edifici. Quan lo tenen a punt de cloure, s'adonen de la fugida de llur mare amb lo grec; i amb los bocins de l'obra ciclòpea que li rebaten, l'empaiten muntanya avall. Ell fuig a grans gambades entremig de la pedregada i desfet de les aigües. Horribles visions d'Hesperis en la fosca. Lo llamp encén la gran ciutat dels Atlants i ells, guiant-se amb sa claror, tantost assoleixen a Hèrcules.

Hesperis, la d'ulls negres, perquè sos fills no vegen
al grec que ve a escometre-la, llampec en la foscor,
a la ciutat ciclòpea s'acosta, on remoregen
com roig eixam al veure robar ses bresques d'or.

(És de nit)

I amb por los diu que pugen plegats a la muntanya,
i al cim, puix lo diluvi segon era vingut,
per soplujar-s'hi munten amb pressa una cabanya,
des d'a on puguen veure'l estendre a peu eixut.

—I allà vindreu? —pregunten; i amb veu que li tremola
—Allí aniré —respon-los— quan la maror vindrà.—
Però sos fills li signen aquella muntanyola,
i ella pensa amb cingleres i terres més enllà.

I, rampa amunt pujant-se'n, arramben feixucs còdols
magalls i cunys, per fendre la roca de solei,
i per servir de jàsseres*, antenes i permòdols,
fan càrrega, al passar-hi, dels arbres de l'esquei.

* bigues grosses

Al veure'ls enfilar-se rabents de roca en roca,
recorda Hesperis l'hora que hermosos los parí,
alça i retorç enlaire los braços, i la boca
mig obre per cridar-los: —Tornau, que us enganyí.—

Mes repensa, i tement, si massa plany llur vida,
que li pendran la joia que té de més valor,
a llur fossa deixant-los volar a tota brida,
atura el mar de llàgrimes amb què desbota el cor.

Per sempre despedint-se amb un ai d'agonia,
dos rierons engega dels ulls, ja lluny de tots;
i amb los cabells estesos, com presa de follia,
a qui s'atansa diu-li paraules de sanglots.

Los llops de mar i terra que vénen a esqueixar-la
s'amanseixen oint-la tan dolça sospirar;
fins sembla que les ones s'aturen a escoltar-la,
com blancs anyells venint-li les plantes a besar.

—Déu o mortal que sies —li diu— , tu que vingueres
a veure'm a l'abisme rodar amb tots los meus,
si, fill de mare humana, de sos dolors nasqueres,
plany-me, ai!, a mi, que amb llàgrimes de sang t'amaro els peus.

Mare he sigut; mes filles al cel no deixí veure,
perquè me les voldria per flors de son jardí;
doncs moren, i son últim alè jo no em puc beure;
moren, i lluny dels braços i cor on les bressí.

Tinc dotze fills d'espatlla musclosa i pit titànic,
que en guerra amb Déu fan l'obra de l'univers malbé;
mes sota els macs* que tiren al cel, llur front satànic
caurà romput, i mare demà ja no seré.

* còdols

Una pàtria tenia, rovell d'ou de la terra:
no tinc ja pàtria dolça ni res de quant amí;
ton braç, ton braç terrible, per sempre m'ho soterra,
i sols los ulls me deixes per a plorar sa fi.

Ai! d'aqueix cor que feres bocins, bé te'n pots doldre;
salva'm! no temo els monstres que d'aire veig venir,
fent xiricar les serres de dents que m'han de moldre;
altra temor m'acora* que jo no et goso dir.

* afligeix

Quan, ai!, me coronaven mos dies amorosos
de flors de jovenesa que emmusteí el neguit,
de la serra que hereta son nom, als soleiosos
cims, d'Atles somniava recolzadeta al pit.

Los ulls a l'estelada, dalt, part damunt la pensa,
cantava ell les celísties* i el fill de l'alba ros;
dels mons que infantà l'Eros i cova, l'avinença
i, amb àurea lira, jo ales donava al rim festós.

* claror dels estels

Polsava-la, a mos fills girant-me engelosida;
plavia'm, ai!, de veure'ls, amb sos ditets gebrats
los bens escarpir* elles, paixent-los sajolida.
i amb los lleons ells batre's pel rost abraonats.

* desembullar

Sovint, amb llur joguines deixant-los a l'herbatge,
baixàvem a esbargir-nos al borbolleig d'un riu,
de tarongina, sàlides* florides i brostatge
als cisnes d'ales blanques emmanllevant lo niu.

* sàlic, mena de vímet

De nostre poncellatge l'albada allà retrèiem,
los ulls de mes Hespèrides, llur front somniador;
mots innocents d'esposos enamorats nos dèiem,
que el cor, al recordar-se'n, se trenca de dolçor.

Somnis de maig flairosos, que d'hora us esvaníreu!
Ara entre espines l'ànima sols sap de sospirar;
i aprés que amb aleteig i besos l'adormíreu,
sols sap avui de plànyer-se, mos ulls sols de plorar.

Endormiscant-se'm Atles a l'ombra d'uns arboços,
era un migdia càlid de sol i xafogor,
jo lluny, amb ses ovelles sentint mos pollets rossos,
m'acosto de les aigües a pendre la frescor.

Quan un aucell que a estones venia'ns a complaure
per ma dissort, se'n vola, bonic com un estel,
de sos jocs a ma prole candíssima a distraure
amb son bec d'or i ploma de la blavor del cel.

Cull becada*, i de l'herba se'n puja a unes ginestes,
de la ginesta a una alba* on nia l'oriol,

i ve de branca en branca, fent saltirons i festes,
als cortinatges d'heura que em fan de para-sol.

* menjar agafat amb el bec
* un àlber

Espiant-lo el seguiren mos fills escorredissos,
i amb blana mà fent tòrcer los sàlics i bogam,
on creien veure tendres aucells assustadissos,
me veren entre escumes distreta rabejà'm*.

* rabejar-me, banyar-me

Fan repensió* als esforços darrers de la puresa,
mes tornen a ma cara, bella en mala hora, els ulls;
i al cel volant lo geni beneit d'innocentesa,
amaga els seus plorosos amb sos finíssims rulls.

* s'ho repensen (?)

Cresqueren, i veient-me'ls de victòria en victòria,
de guerra amb bruit* i d'armes anar-se'n a Llevant,
pensí que amb sa alenada los aires de la glòria
s'endurien los tèrbols records que em mataran.

* brogit

Mes Atles mor, i indòmits los fills que duguí al ventre
voltaren-me, ai!, encesos d'un maleït ardor,
i avui mateix volgueren, no és molt que el món se n'entre
volgueren fer-me oferta de llur damnat amor!

Als ulls en què mirar-me solia ¿com aresta
devia rebotir rasposa i foguejant?

del vostre, oh Déu!, lo llamp cridar sobre llur testa?
Perdó! jo els era mare; mon cor no pogué tant.

Caient-me ai colp les ales del cor, ni sols paraula
los torní, i, abocant-se'm les llàgrimes als ulls,
del clot de qui més amo vinguí a regar lo saule,
i aquí fineix ma vida si tu al pit no m'aculls.

Tu, que enfonses ma pàtria, no em perdes, ai!, amb ella;
condol-te d'eixa mare i endú-te-la'n amb tu;
trau de perill de totes mes joies la més bella;
deslliura ma puresa o aixafa mon cor nu.

Salva-me-la! t'ho prego pels nins que et diuen pare:
jo els gronxaria als braços, jo els donaré els pits meus,
mira que és, ai!, un glavi per aqueix cor de mare
l'alletar la fillada de qui atuí-li els seus!

Mes... no; no te m'endugues, que d'Atles só l'esposa;
i altre home, ni per traure'm del clot, m'ha de tocar;
obre-me'n un i colga'm amb un penyal per llosa
que els fills de mes entranyes no puguen decantar!—

Li diu; i esmortuïda s'inclina al peu de l'arbre
que cobricela els ossos del seu marit difunt,
quan sembla el mot d'«Esposa't» sortir de sota el marbre
entre el plor de ses filles i els crits de serra amunt.

—Anem —diu-li Alcides—, anem; no sospires,
també de ma pàtria les ribes deixí;
de Grècia l'hermosa parlar no sentires?
per tu jo la deixo,
si en dolç esposori t'uneixes amb mi.

Lo cel és qui em guia com nau a les vores
d'eix nàufrag reialme, per traure't a port
i dur-te a una platja feliç, on no enyores
los boscos que foren
tos boscos de cedres que sega la mort.

Als camps on t'esperen les verges d'Ibèria
la terra és més verda, lo cel és més blau;
tu pots transplantar-hi les roses d'Hespèria
i jo de Beòcia
amb l'art de la guerra los jocs de la pau.

T'esglaia ma clava que els monstres aterra?
Mon cor no és com ella de ferro batut;
a colps mentre obria de Calpe la serra,
ta veu he sentida;
per ço a dar-te els braços corrent he vingut.

Com riu que s'estimba d'un cim de muntanya,
jo arrenco quants arbres se'm posen davant,
los rompo i trossejo com llances de canya,
i rego, i amoixo*
los joncs i floretes del fèrtil vessant.

* passar la mà suaument

Qui só? Los Centaures de Tràcia em coneixen,
al veure'm s'esquitllen porucs los lleons,
les torres superbes de por s'estremeixen,

i els cingles mateixos
tremolen, si amb ira trepitjo sos fronts.

Só el torb que llurs selves remou d'un colp d'ala,
só el llamp que a les aigües obrí passadís,
qui ofega les Hidres, que l'àliga eixala;
per eixos só Alcides,
per tu, dèbil heura, só un llor vincladís.

Mes l'aigua ja abriga les valls i planures;
anem! ans que abrigue les serres i tot;
sortim d'eixa terra d'airades impures,
bellíssima Hesperis,
abans que la trenque l'Etern com un got!—

I a coll prenent-la, al grífol del mar creixent se llança
de peus i mans servint-se com d'ales i de rems,
mentre ella, amb veu que amarguen lo dol i l'enyorança,
recorda així a les selves sos més joiosos temps:

—Adéu, alats salteris*, aucells que em despertàreu;
no tornarà a bressar-vos de l'alba el vent suau;
bardisses, que per fer-me bona ombra us enramàreu,
ponts de verdura i porxes, per sempre adéu-siau!

* intrument musical

I mos anyells? Coneixen ma veu encara, i vénen,
que hermosos, ai!, de veure, que flonjos d'amoixar!
i amb tristos bels, mirant-me de fit a fit, s'estenen,
com volent dir-me: «Mata'ns, ja que no ens pots salvar.»

També, ai de mi!, la cerco, la mort, i no la trobo,
puix, cadavre, al registre dels vius damnada estic;
adéu, riu a qui perles i arena d'or no robo,
adéu-siau, boscúries, de ma niuada abric.

Per sempre, amb quant estimo, jardí, tinc de deixar-te
del mar a ser pastura; tant que t'amava el cor!
La lira que me'n porto m'ajudarà a plorar-te,
puix sols hi tinc sencera la corda del dolor.—

En tant, damunt d'altívol serrat que els núvols toca,
altre els Atlants n'aixequen en alterós fortí
que els sopluge amb Hesperis gentil, de roca en roca,
quan pugen les onades, com gossos al festí.

Els Titans s'afanyen a muntar llur edifici

Romp l'escodaire* amb ferre de tall la pedra crua,
que amb suor negra estoven sos braços, pit i front;
i els rocs deixa el manobre damunt sa esquena nua
tombar, en l'ample còrrec fent de pelàsgic pont.

* picapedrer

Amb unglots de diable ganxuts altres n'arranquen,
barroers empernant-s'hi, dels puigs amb tremolor,
i a colps de peu, a falta de mall, los esvoranquen,
amb pedres tasconant-los, a tall d'estellador.

I amb mà de cíclop sobre més grossos rocs los pugen,
en paret de cinc braces d'amplària, amunt, amunt;
i altres rocs, que a les feres en mala nit soplugen
arrabassats com tofes de llana els van damunt.

Després, per coronar-la amb volta indestructible,
s'acoten cent espatlles com arcs de campanar,
i de gra a gra s'hi assenta lo roquetam terrible,
sens fer les cariàtides de carn debategar.

Quan, mig clos l'edifici, ja de l'aiguat se reien,
serres avall, d'escumes i llenya en lo borboll,
a la claror de l'atxa reïnosa, l'hèroe veien
fugir i, ai!, amb Hesperis, llur mare hermosa, a coll.

Los alçaprems de ferre li tiren i rocassos,
i darrera els esqueixos de serra, a l'engegâ'ls,
com rius al mar davallen, apuntalant los braços
en plàtanos sens branques que els feien de perpals*.

* alçaprems

I enrera deixen terres i mars cada gambada,
tramunten fraus i conques, torrents i xaragalls;
als seus al retornar-se'n la grua, en sa volada
no veu així a més córrer passar turons i valls.

Llur crit, trepig, llambordes i bigues que brunzeixen
a Alcides esperonen que fuig per l'erm fangós;
quan a sos peus restobles*, selves i monts falleixen,
com tallamar, devora les ones coratjós.

* les sembrades...

De còdols, terrossedes i troncs a la tempesta,
i esquitxoteig que enllota lo cel diluviant,
s'hi lliga la dels núvols, damunt sa rossa testa
brogenta, xafadora i en terbolí esclatant.

Lo pi, que flamareja de l'hèroe als dits, s'apaga,
únic estel que eix vespre d'horrors al front tingué,
i en la foscor palpable d'Egipte tot s'amaga,
com si apagàs los astres del cel qui els encengué.

Lleons, caimans i boes amb óssos blancs se topen,
ensems amb llurs muntanyes de glaç i de verdor;
amb elles grans onades pel camp del mar galopen,
i sembla el món desfer-se d'espasme i tremolor.

Les boires, apilades, en aigua i pedra es fonen,
sa crin de foc espolsa lo torb desembridat,
i amb llur bram les balenes al bram del mar responen,
a tall d'illes surantes fenent sa immensitat.

Obrint-se entre elles aspre camí, lo grec s'engolfa
contracorrent i a palpes sens atinar a on;
i el temporal, i el xàfec que l'huracà regolfa*,
i les mars, d'una a una s'esberlen en son front.

* fer retrocedir l'aigua

Sovint caient dels aires, en l'infernal tremuja
s'enfonsa del caòtic abisme rebullent,
i de sos antres altra zumzada se'l ne puja
boires amunt, com fulla resseca en mans del vent.

Quan pensa que per rònega, plombada afrau s'estimba,
los peus li amoixen ordi pastís i flors del camp;
i al refluir l'onada, quan ja li apar que minva,
de colp remunta als núvols a frec a frec del llamp.

I a sa claror, un caos apar de roja flama
la mar d'on ell és àtom, d'una ona al cim penjat;
davall, boques de monstre dins la del mar que brama;
damunt, rius d'aigua, marbres i fusta a bell ruixat.

I boires, vents i onades, amb roncs esgarrifosos,
del cel i el pèlag miden l'abisme a rebolcons.
en llur desfet i brega set voltes, rogallosos,
trametent d'un a l'altre lo cru espetec dels trons.

Veu a gavells* cadavres passar d'infants i dones,
lo seu alguna encara duent estret al pit,
i als Atlants, entre crestes de neu de llunyes ones,
de basilisc l'ullada clavant-li fit a fit.

* feixos

Veu açò i l'encoberten de nou tenebres fosques;
amb aigua a coll trasteja, de terra al cel tramès,
ja entrebancat d'un cingle per espadades osques,
ja entre els cabells nuosos d'una ridorta* pres.

* mena de liana

Cau i s'ensorra, el colga sovint l'ona negrenca;
d'a on cerca refugi ne surt feréstec orc;
l'avet a què s'agafa segueix d'arrel o es trenca;
on posa el peu se bada per engolir-lo un gorg.

La llambregant ullada de fera monstruosa
seguint, tantost lo copsa son ample coll obert,
i ensopegant les serres de sos queixals, l'hermosa
fa oir son escarfall en l'horrorós concert.

I monstres afigura llavors més espantables,
que a rues pernabaten i juguen a l'entorn,
llurs boques de caverna badant insondejables,
sovint per algun llamp enceses com un forn.

Visions d'Hesperis en la fosca

I és tot per ella un caos d'espectres lleigs i informes,
ho són pinacle i sòcols rodant en confusió;
la rufacada és aire de llurs ales deformes;
sa llengua el foc del núvol; llur bramadissa el tro.

Fantasmes són, que allarguen negrencs i ossosos braços,
los verns que el vergassegen surant d'arrels amunt;
balenes són les roques, los turons gegantassos
que encaputxats de núvols s'encalcen d'un a un.

Omple els espais, de sobte, feréstega clariana;
ella ho coneix, l'atlàntica ciutat ha encès lo llamp;
la flama, que l'encercla com infernal capçana*,
respon al mar i als núvols amb més sencer rebram.

El llamp encén la ciutat dels Atlants
* rodella

Vergers, palaus i llotges són boques de Vesuvi
amb què brega, atenyent-los a llenques, la maror;
sos fills, quan se n'adonen, lluitant amb lo diluvi,
—Bé trigà prou —exclamen— ma llar a fer claror!—

I, raig a raig, Alcides de més a prop sent ploure
palets que servirien per moles de molí,
i bromereig i tràngol darrere seu remoure,
i estendre per garfir-lo llurs braços de rampí.

A cada pas ressona més prop llur roncadera:
llurs ungles ja esgarranxen de sos talons la pell
i, al crit i esgarrifança d'Hesperis encisera,
té por de que ja urpegen son voleiant cabell.

Cant setè

Chor d'illes gregues

Episodi: l'Estret de Gibraltar s'eixampla, i la mar Interior hi deixa escolar més de pressa ses aigües, deixant veure noves illes i terres. Desvetllament de Grècia. Delos. Les Cíclades. Les Equínades. Sicília. Lesbos. La vall de Tempe. Renaixença. Apoteosi d'Hèrcules.

A les creixentes ones sa immensa portalada
va obrint de pinta en ample de Gibraltar lo Freu.
Sos dos muntants de pedra fan lloc a la riuada,
i el front de Calpe a trossos serveix de marxapeu.

Amb crits d'esglai s'hi estimba la mar, com si en la volta
del cel tronàs encara la veu d'Adonaí;
i roda amb penyes, boscos, sargassa i llot revolta,
muntada com salvatge corser pel terbolí.

I creix, i afamat monstre, rugint la catarata,
atrau d'Etrúria i Xipre les aigües cap ençà,
sos llacs minva l'Adriàtic, l'Egeu sos rius de plata,
i es vessa, urna trencada, lo vast Mediterrà.

Lo riu d'Egipte allarga com cocodril sa boca,
Esmirna, Efeso i Troia s'allunyen de Neptú;
l'illot de Tiro a l'Àsia s'agafa amb braç de roca,
i al bes de Sahara donen les Sirtes son pit nu.

Los Apenins eixamplen son bell repeu* de marbre,
Provença creix per veure brotar ses illes d'or,
i, com de primerenca tanyada el tronc de l'arbre,
los continents se volten de rams d'illes en flor.

* regruix que reforça la base d'un mur

Així́s, a l'aclucar-se lo sol, van a més córrer
sos raigs, com rierades d'or fos vers Occident;
lo dia, el bruit, la vida de l'univers s'hi escorre,
i és de celístia un pèlag bolcat lo firmament.

Mes entre els plecs del ròssec daurat, que el jorn retira,
desencastades perles, llambrega* algun estel,
espurnes que restaren d'aquella immensa pira,
petjades, ai!, de l'astre gegant que omplia el cel.

* emet raigs de llum

Mare dels déus, oh Grècia!, tu dormies,
com Venus per les ones bressolada,
aquella nit terrible, i res senties
del tro i eixordadores harmonies
amb què fóra l'Atlàntida enfonsada.
Mes, com mantell de setí blau trossada,
la mar, que encara amb dos replecs t'abriga,

te mostrà nua al cel i et despertares;
i als raigs de la celístia tremolosos,
i de la lluna amiga,
tos tendres ulls, encara somniosos,
vers l'hort de les Hespèrides girares.

Llavors per tes arenes
rodolaren set càntigues sonores,
com de gentils sirenes
que sos amors i penes
a sospirar vinguessen a tes vores.

Delos

Per la fitora de Neptú arrencada
d'un dels tres caires de Sicília bella,
vegí'm com nova estrella,
del mar immens en la blavor llançada.

Mirant-me les gavines
de borrallons d'escuma coronada,
cregueren-me llur càndida parella;
les àligues marines
cregueren-me de lotus flor novella
que entre randes de mar i coral·lines
hagués badat sa virginal parpella.
Al veure'm en los marges de l'Etòlia,
l'Aqueloos, als besos de l'aurora,
me prenia per calze de magnòlia
que li oferís aromes en sa vora.

Les illes me prenien
per un navili de rumbosa vela,
que, ple de rics aflaires,

los joguinosos aires
d'Epidauros a Dòrida empenyien;
i amb música, remors i canticela
los Tritons i Oceànides seguien
lo fil d'argent de ma lliscanta estela.

Trobà en mon si dolcíssima acollida.
Latona, perseguida
per Juno sobirana,
de Jove engelosida;
quan fins los rius fugien de sos passos,
li negava la selva sos ribassos,
i el fer lleó ses balmes;
a l'ombra recolzada de mes palmes
parí, i bressol de Febo i de Diana,
jo els gronxí dolçament entre mos braços.

Llavors, sortint de les pactòlees ribes,
tot cantant set vegades me voltaren
los cisnes de Meònia, i fugitives
al meu entorn dansaren
del cel les Hores abocant ses faldes
de murtra, terebints i semprevives,
d'àmbar, coral, topazis i esmeraldes.

Com en camp de violes l'englantina,
só de totes les illes la regina;
mes, ahir vespre, llesta,
a un auguri de pròxima tempesta,
del mar de Mirtos m'abriguí en les cales
que amb mos perfums emmelo;
i recollint les ales,
per sempre aquí mes àncores arrelo.

Les Cíclades

Nimfes de peus de rosa,
 en estolada airosa.
de les platges d'Argòlida sortíem
 per veure a Delos bella;
 i anàvem i veníem
a flor d'aigua llisquívoles com ella;
 quan nostres peus se gelen,
fets branques de madrépora, i s'arrelen;
 en fàcil promontori
s'eixamplen nostres dors i pits de vorí;
 dins nostre cor sentírem
del mar entrar la fredorosa gebre:
de narcisos, llentiscles i ginebra
 garlandes nos cenyírem;
 i en célica escampada,
 com flors de l'estelada,
entorn de l'illa on infantà Latona,
 per fer-li de corona,
en oasis del mar nos convertírem.

Les Equínades

Nota 19

Nimfes també, de l'Aqueloos filles,
amb tants lliris, nimfees i jonquilles
dels altres déus les ares enramàrem,
 que per l'altar del pare
sols troncs, fullatge i esporguims trobàrem.
Amb un crit horrorós per la ribera
 lo riu sortí de mare,
com un lleó saltant en sa carrera;
nosaltres vers la mar, per la drecera
fugint, ses falconades sortejàrem,
mes entre esculls i núvols de bromera,
 ja al franquejar ses boques,
 amb sa alenada fera
 nos converteix en roques,
on ve Proteu a pasturar ses foques.

Morea

Com fulla de morera
al revenir la saba en primavera,
jo sento amb noves ales espaiar-se
ma esplèndida ribera.
Veig d'Elida les flors amb tu, Zacinto,
flor de les illes jòniques, guaitar-se,
i amb un pont d'or a ma gentil Corinto
Beòcia emmaridar-se;
i enamorats de la rient Citeres
lo Maleus forçat i lo Tenari,
amb dos rams de palmeres
sos amorosos braços acostar-hi.

Sicília

A esclat de mort mos Cíclops treballaren
tota eixa nit; remors de malls i encluses
dins les fargues de l'Etna rodolaren;
en sa infernal horrible xemeneia
de flum i flama un brollador se veia;
i per valls i muntanyes,
la terra, en agonia.
vessava a glops lo foc de ses entranyes.
Feréstec retrunyia
lo tro a ponent, lo terbolí i cridòria,
com d'algun continent que s'esllenega
amb ses ciutats, sos tronos i sa glòria.
Encara allà d'alla trona i llampega;
jo a trons i llamps estic temps ha avesada;
mes a son cor Itàlia ja no em lliga,
puix sols per ésser grega,
al veure-la en la fosca endormiscada,
per sempre li arranquí mon braç d'amiga.

Lesbos

Nota 20

Entre Lemnos i Chio,
mentres anit dormia en son ditxosa
(si no és que encara sòpita ho somio)
 mes dos meitats florides
 vegeren-se afegides,
com dos anells d'una cadena hermosa.
 Ja mes vinyedes d'Issa
 allarguen sos domassos
per los jardins assoleiats d'Antissa;
ja l'anyell delitós amb quatre passos,
 de bardissa en bardissa,
assaboreix la jonça que entapissa
mes dues encontrades pariones;
i la mar que entretalla mos ribassos
afluixant a plaer sos flonjos llaços,
 mes dos filles bessones
avui per sempre s'han donat los braços.
 Quan inhumanes dones,
sa lira trossejant i ses corones,
 la testa a Orfeu llevaren,
menys amargantes que llur cor, les ones
en sa falda de perles la copsaren:
i bressant-la, bressant-la condolides
i amorosint amb besos ses ferides,
 en los jardins de Flora,
 de ma rosada vora
com present de les Nimfes la deixaren.
Obrint son llavi, que la mort esflora,
 com mústiga poncella
que reviva amb ses llàgrimes l'aurora,
 allí lo nom sospira
 d'Eurídice la bella;
i jo, al sentir-ho, sospirí com ella.
 Sa melodiosa lira,
 fontana de dolçura,
fou vora el Cisne entre els estels penjada;
i jo, de tant mirar-me-la en l'altura,
 amb terrenal figura
la seva celestial he copiada.

 Tempe

Nota 21

Rodant, rodant pel cor de mes boscúries
lo Peneos, al pas de les centúries,
 com un corser sens brida
anà perdent son galopar salvatge,
i dels meus rossinyols a les cantúries
i al bruit suau del vincladis fullatge,

ses ones argentines,
dant besos a les flors i fent joguines,
de verger en verger s'emperesiren;
i a l'ombra dels rosers que el sol abeura,
en llit de lliri-joncs i clavellines,
dessota arcoves d'heura
com defallides nines,
pel son d'amor vençudes s'adormiren.
Lo lligabosc, espígol i roselles,
al bressoleig de l'aigua s'esfullaren,
i soles les estrelles,
de blau vestides i esplendors novelles,
d'estiu en nits serenes s'hi bressaren.
Avui venia a emmirallar-s'hi amb elles
sa reina esblanqueïda,
quan de l'Olimp i l'Óssa entre les plantes
obrint-se ampla sortida
les ones udolantes,
tornen al llit de sa corrent primera
i jo, com en l'abril de ma florida,
torní a albergar la dolça primavera.

Veniu, veniu, oh verges de Tessàlia,
com al rusc d'or les místiques abelles;
deixau per mes gemades fontanelles,
oh Pièrides, les aigües de Castàlia;
i desvetllant les dolces cantarelles
que dormen en la lira,
digau-me: ¿qui retira,
cortina de mon cel, la cotxa blava,
que en mon ombrívol tàlem m'abrigava?
¿al gegantí Peneos, qui el desnia
de mos flairosos braços?
les aigües de l'Egeu, ¿qui les desvia,
com cerves temeroses
fent recular sos passos?
¿qui solleva en ses platges onduloses,
d'illes rients constel·lacions verdoses?

Grècia respon: —És lo meu fill Alcides;
l'he vist des de la serra
que, mirador dels déus de la Tessàlia,
obira l'ampla terra
jaienta arrodonir-se en sa rodàlia,
com un escut esmaragdí que volta
lo gran riu Oceàª. És mon fill qui solta,
Peneos esverat, tes àurees brides
perquè del Tempe i ses amors t'oblides.
És ell qui us ha descloses,
com de mon hort poncelles matineres,

oh Cíclades herboses.
És ell qui a tu, Citeres,
i a tu que el nom prengueres
a tes filles les roses,[a]
vos ha fet de l'Egeu les portaleres.
És Hèrcules qui arranca,
Mediterrà, lo vel de tos misteris;
l'he vist obrint de Gibraltar la tanca,
i envers los camps d'Hesperis,
amb una encesa branca
mostrar al vell Neptú nous hemisferis.

Nota 22

Nota 23

Digué: i com de blancs cisnes la covada,
vora son niu de riberenca molsa,
a l'oir la veu dolça
de la que els peix mengívola becada,
buscant les ales maternals, les illes,
de Grècia i de l'Egeu càndides filles,
aixecaren un càntic de naixença,
que, bressant-les encara en ses conquilles,
recorda sospirant la mar immensa.
A un caire de muntanya
l'Orèade s'enjoia i se perfuma;
la Nàiade se banya
en la fontana de lletosa escuma;
dins l'arrugada escorça de cada arbre
bat lo cor d'una dea;
pren forma, vida i esperit lo marbre,
i en cada flor los Zéfirs amorosos
veuen los ulls verdosos
de púdica Napea.
Al compàs de les Gràcies,
harmonisen sa dansa en les riberes
los pastors a l'ombriu de les acàcies,
i en lo cel blau les rítmiques esferes.
I mentre amb sos joiells i amb los de Ceres,
l'enramellada Flora,
per cobrir de les illes la nuesa,
nova catifa de verdor ha estesa,
Iris, que el sol enyora,

teixeix los set colors en sa garlanda,
que el cel pendrà per banda,
i del sagrat Olimp entre les bromes
los déus fan lloc al més valent dels homes.

Cant vuitè

L'enfonsament

L'aiguat domina les altures i es lliguen per sempre les ones de la mar del Nord amb les del Migdia, les de l'Occident amb les del Mediterrà. Hèrcules s'acosta ai mar de Gades. Se deixa pendre a Hesperis de ses espatlles per Gerió, qui fa estimbar per damunt seu una gran roca. Ressurt aquell de l'aigua i mata al traïdor. Naix l'arbre drago i plora sang vora el sepulcre. Hesperis des d'un cap de penya pren tristíssim comiat de la terra que se n'entra, i cau en fantasiós desvari. Alcides, al posar los peus en el promontori, mata al gegant Anteu, i, fent arma de son cadavre, empaita i fa perdre la mena de les Harpies, Gorgones i Estimfàlides.

Mes ja, pels llamps i onades arrabassats, sortien
de Calpe els esgardissos* i arrels a l'ample espai,
en daus cairuts i pannes que sa buidor omplien,
l'hermosa llum a veure que no vegeren mai.

* cosa que esgarrinxa

I esgarrifats del caos, s'engorguen altra volta
damunt carreus que els feien ahir de fonament,
i els antres tenebrosos d'aquella mar revolta
retronen i s'escruixen al gran capgirament.

De les gentils Hespèrides lo tàlem s'aclofava,
llurs cims, desarrelant-se, s'asseuen en les valls,
i en aücs* horrorosos i gemegor esclatava,
com dona que en mal part llança els darrers badalls.

* cridòria

Als puigs obren sepulcre los plans que s'esbadellen,
donant per clots i balmes de mort bells esbufecs;
ciutats ja no s'hi enrunen, ni boscos s'hi escabellen;
d'un món en l'agonia mortal són los gemecs.

Lo minhocauª enorme, que jeia en ses entranyes,
en amples traus al veure-les obrir, amb gran furor
ne surt per entre runes de pobles i muntanyes,
i als monstres de les terres i de les mars fa por.

Nota 24

Altres amb ell l'abisme n'escup, que dins l'albeca*
de l'arbre que s'aterra tenien aspre niu,
dragons, cerastes*, àspids dels quals la ullada asseca,
i boes grans que tenen l'anguilejar d'un riu.

* capa de l'arbre sota l'escorça

* serps...

I esclaten, com resclosa que es romp, les nuvolades,
i en fulgurants metèors i serps de foc los cels;
i sent cruixir a la càrrega d'onades sobre onades
l'Atlàntida, com feixos de canyes, ses arrels.

I damunt seu, terribles com mai descarregant-se,
son front i pits calciguen les ires de l'Etern,
mentre en sos peus de roca, com rats-penats penjant-se,
cap al bell fons l'estiren los genis de l'Avern.

Pels cims dels puigs i cingles, com braus sense barrera
s'empenyen les zumzades del fort Mediterrà,
a tombs amb altres cingles i puigs, que en sa carrera
fan rodolar a empentes, sens dir-los: «Feu's-e enllà.»

Així del torb en ales, les mars del pol se baten
amb les ciutats i serres de glaç, illes i mons,
i trossejats i a timbes ençà i enllà els rebaten,
seguits d'estols de feres i naus a tomballons.

D'eix mar al bram titànic, en son llit rogallosa,
part d'allà de l'Atlàntida, respon la de Ponent;
i de turons per rompre la colossal resclosa,
rodants muntanyes d'aigua rebat de cent en cent.

Desfent-se el mur de pedra, de soca-rel tremola,
com faig, rei de la selva, de destral fèrrea als pics;
amb aspre terratrèmol qualque merlet rossola,*
mentre enrunant-se cruixen sos fonaments antics.

* Davalla lliscant...

S'aterra i l'enderroc, en ales de les Fúries,
amb la maror va a rebre les ones de Llevant,
arreu arreu, les planes rublint i les boscúries,
arreu arreu, com arbres los puigs arrabassant.

Toparen-se; amb llurs aigües llurs aigües barrejaren,
i amb llamps per lluminàries i d'aire, terra i infern
al tro i terrabastall per música, es lligaren
entre surantes selves i illots en llaç etern.

Quan l'univers Déu trenque, així es veuran sos trossos
passar, entre despulles, horror i solitud,
lo sol caduc a palpes buscant sos cabells rossos,
i la Mort de ses víctimes trucant a l'ataüt.

Mes del bruit destriant-se de l'Àngel la paraula,
atia a sa gran víctima més Fúries i llampecs:
—Pujau del Nord; baixeu-ne del Sud; tempestejau-la:
feres, aquí, preneu-vos-en los trossos a mossecs!—

I amb lo fuet flamíger de sa rogenca espasa,
los percudeix i aquissa, cada guspira un llamp;
i el regne que se n'entra, la vila que s'abrasa,
fan amb la mar, los núvols i cel i terra un bram.

Tan sols del cor d'Alcides les ales no decauen;
nedant s'adreça a espatlles de l'ona, amb gran esforç,
i obira unes ciclòpees muralles que l'atrauen,
com un cant de sirena que el crida a un llit de flors.

Era el teu front, oh Gades gentil, filla de l'ona,
gavina que en un calze de lliri feres niu,
palau de vori i nacre que el sol de maig corona;
li sembla a l'hèroe, al veure't, que un cel d'amors li riu.

Mentre ells, endarrerint-se, glopegen l'aigua amarga
amb embranzida rema, de cara a l'aspre mur,
i es penja a una palmera que Gerió li allarga
entre els merlets de rònega torratxa, amb braç segur.

Per dar primer a Hesperis socors, a l'arrapar-s'hi,
del dors atlètic Hèrcules la pren, i a reculons,
al veure-la tan bella, fogós per abraçar-s'hi,
deixa esmunyir l'antena, que roda amb l'hèroe al fons.

Per dar-li en lo sepulcre del mar immensa llosa,
un gros penyal fa caure-hi que estava primparat,
muntanya sens rabasses, que, en terra ja lent nosa,
d'esquitx i bruit dins l'aigua remou la tempestat.

Va encara pels abismes tombant rodoladissa,
quan Gerió, allunyant-se'n, a Hesperis gira els ulls,
i en sa il·lusió, com rosa de bosc esfulladissa,
li besa els polsos que ornen com marc sedosos rulls.

Però la mar, obrint-se de colp, bromerejava
més enllà, un front eixint-ne i espatlles de gegant
i com llamp, rebatuda per fèrrea mà, una clava
volà a aterrar el monstre, pels aires foguejant.

Tu sola, hermosa Gades, tu sola te'n dolgueres;
naix de ton pit un dragoª plorós vora aquell fang,
i amb son fullam d'espasa verd cobricel li feres,
que l'arruixà molts segles amb llàgrimes de sang.

Nota 25

Ella a sa pàtria es gira d'un promontori al caire,
cercant-la en va del caos d'horrors en los rebulls;
tot l'hi prengué el sepulcre on baixarà ans de gaire,
puix ja, ressecs, ni poden llagrimejar sos ulls.

Al flamareig girada de sa Sodoma encesa,
de Lot sembla l'esposa, tornada bloc de sal;
desclou l'estàtua els llavis: —Ai!, llocs de ma infantesa:
no vos podré ja veure, ni als raigs d'eix trist fanal?

On ets, hort on collíem ahir roses i lliris?
On sou, mes flors, marcívoles Hespèrides, a on?
Mos braços erts vos cerquen amb febre en mos deliris,
i a mon sanglot que us crida lo vostre no respon.

Sols ronques veus de monstre responen de vegades;
aquell de qui sou presa, per què em deixava a mi?
per ell, ai!, amb la saba del cor vos he alletades?
per ell entre agonies de morts vos infantí?

Ningú, com jo, infeliça!, los vinyaters podaren,
i el bou de mar verema; per dar-los llit molsós,
niuaren les cigonyes, los magraners brostaren;
mes jo parí per peixe'ls mon fruit! Volgut espós,

i tu, què has fet del carro flamant de tes victòries?
què has fet de l'àurea lira que el cel tenia pres?
Com neu que es fon, passaren ta anomenada i glòries,
i si una tomba et resta, sols l'ona sap on és.

Dels regnes que venceres alguna nau rumbosa,
llaurant la mar que et colga, crescuda, ai!, amb mon plor,
amb la dent de ses àncores arrencarà ta llosa,
perquè un marisc me robe la bresca de ton cor.

Jugarà amb les garlandes de nostre prometatge,
que jo estogí, l'escórpora que entre les roques viu;
i, horror!, en nostre tàlem flairós de nuviatge,
amb rinxos de mes filles tal volta farà niu.

I nostres fills, tan candis un temps? oh estimadíssim!
de llurs calcinats cossos les feres fugiran
l'Atlàntic al gitar-los; ¿per què, per què, oh Altíssim!,
no em féreu morta nàixer havent de patir tant?

Féreu les flors com calzes per beure-us-en la flaire;
los arbres, per servir-vos-en com de ventalls de flors;
l'aucell, perquè refile, perquè lo bresse, l'aire;
i a mi, con la mar fonda, m'omplíreu d'amargors.

Mes ja pel terratrèmol me sento obrir la testa,
mos ulls perden lo veure, mon cor l'aletejar,
me du el gemec dels regnes que espiren la tempesta,
i, ai!, com xiprer aquí moro vetllant en llur fossar.—

Digué; i, sols per no veure lo quadro funerari,
d'espatlles s'hi mig gira, i al terbolí i trontolls
rodant-li el seny en tèrbol, fantasiós desvari,
se'n va esvanida i sòpita per terra de genolls.

—Ai! mos poncells veig caure del cel com una pluja,
donant-los per entrada son cràter fosc l'infern,
com rep la mola rústega lo blat de la tremuja,
on los atia el llamp de l'anatema etern.

Mes filles, i vosaltres?, jo us prometia imperis
i ceptres, i vos dono set palms de mar tan sols!...
De tres caps, ai!, lo monstre! Fugim!... Ta dolça Hesperis
só, que truco a ta fossa. Mon Atles, ai!, m'hi vols?—

Roncs himnes mortuoris murmura lluny l'onada
amb la maror, rufaques i trons en desacord;
i a un tany de taronger sa lira d'or penjada,
exhala sa enyorança, com ella, en ais de mort.

Però la Mort sa dalla no branda, no, per ella;
ans, desviant-li els ulls de l'espectacle fer,
amb un bec de ses ales acluca sa parpella,
perquè dels fills no veja l'esgarrifós xafer.

Dintre el rebull Alcides s'esquitlla, entre zumzades
anantes i vinentes, esgalabrat i xop;
i, rebent en cada illa i escull ensopegades,
del sauló de la vora muscleja més a prop.

L'hi esperen amb los Númides, Harpies i Amazones,
feram que foragita de l'Àfrica el desert;
vindrien a donar-li, potser, enhorabones,
per haver de cadenes deixat lo mar llibert?

Tan bon punt vers Hesperis li veuen pendre terra,
com llagostada cauen d'Alcides al damunt,
darrera Anteu[a], que els mena, semblant a un cap de serra
que roda empès pels braços de foc del Simoün.

Nota 26

Mes, com pel llamp ferida, tota Àfrica s'assombra
quan l'hèroe a son guiatge titànic escomet;
la voliaina és última que fuig davant sa escombra,
l'escombra que de monstres lo món deixava net.

Tres voltes a ses plantes d'un colp Anteu rodola,
del fang sempre aixecant-se amb renadiu delit;
quan l'altre amb fèrrea grapa l'estreny i l'enarbola,
fent-li cruixir com llenya los ossos dintre el pit.

Lo llença, i reprenent-lo pels peus, infernal maça,
lo rabassut cadavre fueteja sos vassalls;
com lo foc que esperona los núvols, per on passa,
de fera, d'home i d'arbre sols queden esborralls.

Prou tiren-li ruixades de dards les Amazones,
de closques de tortuga marina fent escut;
prou de ses dents i braços fan arma les Gorgonesª
i de sos ulls, que tornen de pedra a tot vençut.

Nota 27

Mes totes capbussaren al mar esparverades,
com grues que arrabassa de terra un mal hivern;
i en ella, estabornides a colps i alatrencades,
Harpies i Estimfàlides fugiren a l'infern.

La torre dels Titans

Mig batuts per la maror, los Atlants s'enfilen a una serra, no somoguda encara per les ones. Desesperant d'arribar a Gades, proven per fugir del diluvi, d'escalar lo cel. Quan n'està a tres dits la torre feta d'esculls i trossos de muntanya se'ls aterra i amb horrible imprecació rebaten contra Déu los bocins de l'enderrocat edifici. L'Exterminador atia contra ells los elements, i amb sa tallant espasa acaba d'obrir l'abisme de l'Atlàntic en la terra. S'hi enfonsen los Titans, i de llur sepulcre brota el volcà de Tenerif. L'àngel embeina son glavi de foc i remunta als núvols, despedint-se dels altres continents fins al dia del Judici. Allà dalt, s'ou un càntic de glòria a l'Altíssim. L'Àngel de l'Atlàntida, tornant-se'n al cel, dóna a l'Àngel d'Espanya, que en davalla, la corona de la que fou reina dels mons. La veu del Teide. Los terratrèmols de les illes atlàntiques.

Oidà! que anit vos sobra, taurons i aufranys, carnatge,
i encara us posa a taula l'Atlàntida els seus fills,
que debateguen aigües ençà, llur crit salvatge
lligant-se en chor feréstec del mar amb los renills.

Los Atlants a l'inflada maror se somorgollen,
tan prompte com ressurten en bàquic reguitzell;
i, ja avant, ja a recules i a tombs, uns s'agrumollen
amb altres, armes, feres i troncs en gran cabdell.

Com del Mar Roig les ones en mur arrastellades
damunt Moisés, al rompre's a l'aspra veu del tro,
en esgavell rodaren al fons esllavissades,
dant fossa al riu de llances i gent de Faraó;

així corsers i carros, ballestes i corones
rodaren amb escumes i pols en terbolí;
tot vivent demanava socors, i entre les ones
responien los negres cetacis: —Som aquí.—

Si, com Tritons llotosos, de l'aigua poden traure
lo cap, aguaiten, lluscos, si l'héroe enlloc se veu;
i creuen, no obirant-lo, que en lo pregon deu jaure,
i amb tal que ell mòria, perdre la vida no els sap greu.

Llur ciutat, com una atxa, flameja que flameja;
apar veure una mare condemnada a fer llum
amb son ossam de torres, que ja l'abim colleja,
als fills que també llencen de condemnat ferum.

A sa claror, s'arrapen a un esquenall de serra,
que encara al gran diluvi la testa no ajupí;
i el fang de ses parpelles traient, saltar en terra
al de Beòcia obiren d'Espanya en lo jardí.

Desesperant ferotges de beure la sang seva,
quan ja embriagats de ràbia la tenen a mig coll,
contra la mà de Déu, que a llurs unglots la lleva,
de llur cor lleig esclata la verinada a doll.

I agafen, au!, troncs i arbres que al cru rocam s'estellen,
penyals que s'engrunaren tombant al damunt seu;
i amunt, timberes sobre timberes arrastellen,
segurs amb tal escala de capbussar a Déu.

D'una estrebada arramben ciclòpics edificis,
ossades de balena, conreus i pedregams;
on jeia una muntanya ja hi baden precipicis,
ses crestes d'una a una llevant-li i sos rocams.

Si en lo reflux ensenya cap bosc ses cabelleres,
garfint-les-hi l'arrenquen, i penjat com raïm,
amb ses afraus pels aires, ses balmes, rius i feres,
a asseure'l damunt d'altres l'envien cap al cim.

Ja els Pirineus i l'Atles brancut són una serra,
a espatlles l'un de l'altre, turó sobre turó;
i Àvila i Calpe, esberles d'Atlàntida i desferra,
de tros en tros, hi colquen encara amb confusió.

I ells dalt, los uns als altres al dors acimbellant-se,
olmedes, puig i núvols amunt escalonant,
a l'estrellada cúpula dels astres acostant-se,
per amarrar-s'hi aixequen los braços de gegant.

Ira de Déu, que dorms? Oh, no! que a ta rufaca,
sa càrrega, la torre d'arrels de ferre, esbat,
com sacudeix la seva de fruits i fullaraca
l'alzina que l'espurna del cel ha corsecat.

S'aterra el castell d'homes, del puig de puigs que alçaren
amb los blocs, en horrible cascada a capbussons;
de cel amunt a terra, de terra a mar tombaren,
de muntanya en muntanya capgirellant al fons.

Dintre el pou de l'abisme pregon tot despenyant-se,
s'escabellen i afonyen los fronts pel llamp ferits,
i, a tall de nuadisses serpents entrelligant-se,
se claven verinosos queixals i unglosos dits.

Fins l'ànima, en ses ires, arrabassat s'haurien,
ells amb ells esberlant-se lo front a colps de peu,
sinó perquè, abans d'hora morint, apagarien
la tempestat que puja de llur sepulcre a Déu.

—On és? —satànics criden—, on és?, per què s'amaga?
no té ja mort que mate ni terra per colgâ'ns;
si del llamp se refia, corsecador, no el traga,
que anam a arrabassar-l'hi, malhaja!, de ses mans.—

Escolta Déu i atura lo foc que de la cima
davalla ja a fer cendra d'aquells tions d'infern,
mentre ells, a qui sols l'odi sacríleg reanima,
al mar demanen armes de mort contra l'Etern.

Com taups furgant ressurten del fons a quatre grapes,
i apilen los cadavres dels anegats a munts,
i, agabellant-los d'arços i romeguera amb rapes,
als vius fan de passera los enarcats difunts.

Los boababs[a] que troben, al pendre terra, amb fúria
romputs, al cel voleien amb la marjada, a on,
com a cepats musclosos gegants d'altra centúria,
retreien a les serres los jorns primers del món.

Nota 28

Alguna de llurs dones, que els va amb l'infant darrera,
—Què feu? —esgarrifada los crida—, doncs, què feu?
Ells garfeixen son flonjo cabell, verds de quimera,
i al cel tirant-la —Vola-hi —li diuen—, si ets de Déu.—

Barraques, naus, esberles de torre, hi voleiaren,
que en terra són muntanyes al caure, al mar illots;
recers en què les foques un jorn s'enterrossaren,
i agulles on penjaven llur niu los aligots.

Serrats del regne fites, esculls i promontoris,
amb son alam pels aires fan de la terra uns llimbs;
volant, volant, empaiten los sòcols als cimboris,
i dels capgirats cingles davalla l'aigua als cims.

I els cims de les muntanyes topant amb ses rabasses,[a]
i aqueixes amb los astres, del cel en lo pregon,
tornen a caure en pluja de crepitantes masses,
i apar desfer-se en runes esllenegat lo món.

Nota 29

En tant lo torb, muntant en ales de les Fúries,
juga amb los pans de terra que el mar cent colps li ha pres,
i udolen tots, com llops al fons de les boscúries,
l'anyell, de què sentien ferum, quan ja no hi és.

Mes l'Àngel atiant-los: —Què feu? Desarrelau-la:
de son tronc feu-ne estelles, tions de son brancam;
com herba que l'Altíssim ha maleït, cremau-la,
i aprés ventau la cendra d'infern que en deixe el llamp.—

Ouen, i el mar ses ones, sos focs lo cel atura:
sua sang la muntanya com un raïm premsat;
debatega amb sos golfos ferrissos la natura
per amagar-se trèmula dintre l'abim badat.

Com riu que de l'Empiri baixàs de broma en broma,
cau una espasa orlada de llamps, i l'alt turó
que no podrà somoure lo cel si s'hi desploma,
aidat dels vents, les aigües i el foc en explosió,

traboca's, amb sa càrrega, com un bressol de canyes,
i, ample i gelós badant-se llaviejant maelstrom,
negrós aljub la terra los mostra en ses entranyes,
que fins a la més fonda mig s'esbadella i romp.

Esfereïts reculen; mes, oint ja a llur sobre
desbotar de l'Arcàngel lo tormentós alè,
capitombant rebaten-s'hi quan més ses barres obre
gojós l'abisme al veure's, d'una fornada, ple.

Ciutat, cinglera, Atlàntida i Atlants d'una gorjada
devora, llot i escumes, balenes i aucellam,
i, en remolí terrible d'infern, la torrentada,
de pobles i garrigues, vaixells i pedregam.

S'hi inferna regolfada la tempestat feixuga,
i el torb amb qui es batia per l'aigua a rebolcons;
si torna a obrir la boca lo monstre, el mar s'eixuga
i sols hi haurà per dar-li los astres a crostons.

S'enforna l'arma, i torna lo xuclador un Vesuvi
que a cada punt flameja i udola amb més rogall,
d'on puja arrasadora columna d'un diluvi
de foc, que runa i aigües no en són bon aturall.

Càstig gran! amb llurs eines rogenques, rocs i grava,
llenya del Teide, pugen Atlants a capgirells,
que copsa l'ample cràter, envolts amb rius de lava,
per més amunt rebatre'ls de flama amb grans cabdells.

Tremola tot reialme veí; amb lligams de marbre
fermat al que se n'entra, prou té que tremolar;
Albion, Espanya, Líbia, com branques amb llur arbre,
ara-abans-ara a trossos capbussen a la mar.

Qui trencarà aquells braços amb què a llur coll s'aferra
«no em deixeu!» com dient-los, «germanes del meu cor»?
Poder diví!, s'enfonsen, romputs de serra en serra,
i d'aigua un bull sols resta, que minva, minva... i mor...

Llavors lo Geni embeina l'espasa abismadora.
Com donà el colp terrible mon llavi no ho sap dir;
podria sols contar-ho sa veu retronadora
que no oirà altra volta lo món fins a morir.

Mes vet aquí de l'Àfrica l'Europa desjunyida,
entre elles mentres colca les mars un mar major,
i esbrancada la terra, i en dues migpartida,
per nous volcans esbrava les flames de son cor.

Quan l'hortolà veu l'aigua per la reguera córrer
que ha obert, s'atura, al mànec del càvec repenjat;
així l'Àngel espera que el puig més alt s'ensorre,
i, estrep d'argent la lluna donant-li, ha al cel muntat.

D’allí amb recança es gira llampegador als altres
continents: —A veure —cridant—, quan tornaré
serà la mar que us colgue de flames per vosaltres;
temeu a Déu, que el dia dels grans judicis ve!—

En tant l’Empiri adolla sos himnes de victòria,
en sa ala harmoniosa bressant lo món suspès.
Qui us assoleix? L’Atlàntida, gran Déu, puja a la glòria
per graons de muntanyes: tronau, i ja no hi és!

Tros de cel, al criar-la, la féreu ploure a terra,
perquè vostre designi tan alt s’hi beneís;
malagraïts serviren-se sos fills per moure-us guerra,
i amb ells i sa armamenta llançàreu-la a l’abís.

Tan sols per fer renàixer los que l’amor sospira
jardins de les Hespèrides, deixàreu-hi llavor;
una ona esborra l’altra, lo món al món capgira,
sols, astre d’altra esfera, la vostra llum no mor.

Sirena que, d’entre ones eixint engallardida,
s’enfila a un promontori d’amor a refilar,
i per son cant, que els aires emmela, ve amansida
la mar amb salats llavis sos peus a apetonar.

Espanya, pel cor d’àngels cridada, s’esparpella,
i veu que es lliga un pèlag ignot a son cos nu.
—Qui relleva en ton cel l’estel caigut? —diu ella,
i, als braços estrenyent-la, joiós respon-li: —Tu.—

Mes l'alba ja, a faldades sembrant perles i lliris,
com tendra mare, guia pel braç al sol naixent,
i a son bes dolç, encesos i engarlandats de l'iris,
pels aires s'esbargeixen los núvols d'Occident.

Entre ells, bonics i rossos, dos Àngels s'ensopeguen;
plorós l'un puja, l'altre va rialler dret baix.
—Ai, dolor! jo era l'Àngel dels regnes que s'aneguen!
—Jo ho só —l'altre respon-li— del que en ses runes naix.

—No mor per sempre? Fènix, reviu en llit de lava?
Si, puix a Orient veig l'astre renàixer que aquí es pon.
Vet aquí sa corona d'or fi, que me'n pujava:
del món quan sia reina, l'hi posaràs al front.—

L'hi dóna, i la volada reprèn, així dient-li,
tot sacudint la pols de ses ales de neu,
mentre aquell baixa a Hespèria, que s'alça, mig rient-li,
del respatller de serres florit del Pirineu.

Mes ai! on és l'Elíseuª occidental? d'Hesperis
lo tàlem, on nasqueren Hespèrides i Atlants?
la terra que amb sos braços lligava els hemisferis?
Tot fou, arreu, pastura d'abismes devorants.

Nota 30

I al món, dels que el bolcaven, ni sols petjada en resta;
l'Etern d'una ditada borrà sa multitud;
i el tro de llurs batalles i el llamp de llur tempesta
passaren, com les aigües d'un riu escorregut.

Fins la memòria els segles perdrien de llur fossa,
sinó pel Teide ignívom que encara en parla al mar
d'aquella nit que en feren plegats la gran destrossa:
i aqueix escolta i brama com si hi volgués tornar.

Oh! ¿no has sentit pels núvols rodar son aspre càntic,
com per rallades timbes i penyalars lo tro,
quan, amb pulmons encesos, eix Geni de l'Atlàntic
als mons que naixen conta d'aquell la destrucció?

Li cau al dors de lava la immensa cabellera;
d'un glop de flames omple de gom a gom los cels;
com naus amb ell se gronxen les illes, i darrera
son roig plomall s'amaguen de por los vius estels.

Llavors, diu que a l'esbatre, com ses aglans un roure,
roques en brasa, entre elles, fets infernals tions,
titans pugen i baixen, i, com caldera al coure,
mostrant-los se'ls engola de nou a tomballons.

I, enutjats, de vegades aquelles ossamentes
que del cadavre atlàntic gità l'abisme fart,
en terratrèmol rompen a rebolcons i empentes,
de l'Etern que els hi clava tot rosegant lo dard.

Les Canàries, Madera i Açores se somouen,
no podent ja els titànics esforços resistir;
ensems, com trons d'infern, als soterranis s'hi ouen
i de ciclòpea farga lo fulgurant respir.

Llavors apar l'horrible volcà, foguera d'ossos,
de carros i armadures, alçada pel fosser
damunt bolcades timbes i puigs, escala a trossos[a]
per on al cel muntaven los fills de Llucifer.

Nota 31

Cant desè

La nova Hespèria

Digressió: lo savi religiós gira els ulls a sa pàtria. Somni d'Hesperis. Coneix la branca de taronger plantada per Hèrcules. Enyora la terra enfonsada. L'hort de les taronges d'or renaix en Espanya. Les set Hespèrides convertides en estels. Lo cant del cisne. Hèsper. Los fills d'Hèrcules i d'Hesperis. La regina destronada. Galícia i la torre d'Hércules de la Corunya. Elcano. Lusitània. Sagunto. Balada de Mallorca. Fundació de Barcelona. La veu del Tàber. Hispalis. Lo Déu desconegut i son temple en Gades. Hèrcules posa per fites a la terra les columnes del Non plus ultra.

Com viatger al cim d'una pujada
d'on obira sa terra somniada,
aquí el bon vell sospira de dolçor;
i veent-la verdejar hermosa i bella,
passeja els ulls, enamorat, per ella,
rejovenit sentint volar-hi el cor.

Colom mira l'Atlàntic sense mida,
com si hi sentís alguna veu que el crida;
com si, de genis, monstres i gegants
entremig dels fantasmes vagarosos,
obiràs d'una verge els ulls verdosos,

verdosos com les ones i amargants.

Mes lo'n distrau del savi la veu forta,
que a Espanya la seva ànima se'n porta;
deixa'ls volar, oh pàtria!, per ton cel;
ensenya'ls bé tes ribes i encontrades,
on de qui et féu se veuen les ditades,
com les de l'àurea abella en pa de mel.

De tan feixuga càrrega la terra enlleugerida,
a deixondar a Hesperis lo rei dels hèroes ve,
que, vora el promontori de Gades ensopida,
somnia encara estrènyer les filles que no té.

I, aprés, en l'aire veure-les pujar amb gran cantúria
com blancs tudons que deixen llur niu en les heureres;
i al fer-se fonedissa pel cel la voladúria,
girar-se-li, i que hi vole signar-li rialleres.

—Ja vinc— diu, i es desperta d'un altre espòs en braços;
coneix lo reboll tendre d'a on penjà la lira;
i, al veure'l testimoni dels maternals abraços,
dels infantívols somnis i esbargiments, sospira.

—Oh, cimeral de l'arbre —li diu— que em veres néixer!
Del teu redós, oh!, fes-me'n plaer fins a morir;
jo et faré de mes llàgrimes amb la regada créixer,
i escoltaràs planyívol lo meu darrer sospir.

Mentre em recolzo sota la verda cabellera,

amb renadiues fulles abriga mon cor nu,
que jo, esqueix trasplantat a platja forastera,
no sé, ai de mi!, arrelar-me, ni reflorir com tu.—

Creix l'arbre, i ans de gaire, de ses branquetes flonges
a penjoiades queia la pura i blanca flor;
i entre el verd groguejaren, a rams, belles taronges,
com en el cel d'esmaragdes ruixat d'estrelles d'or.

I prompte sa tanyada guarnia, amb grans boscúries,
verdós mantell a Espanya de tota flor brodat,
i amb sos aucells, murmuris, aflaires i cantúries,
renaix, sens les Hespèrides, llur hort malaguanyat.

Bé prou que ho diuen elles, pujades a l'Empiri,
al fer-se cada brosta del taronger un maig;
com ulls del cel, per veure'l sortiren a lluir-hi,
a on ploren encara plegades a bell raig.

Les filles que d'Alcides tingué en Hespèria alegre,
gentils com ella, foren de dolç i tendre cor;
i com sos ulls tingueren i cabellera negra,
sa morenor de verge que fa penar d'amor.

Mes ella sempre gira los ulls en sa enyorança
vers on plorant, com Eva, deixà son Paradís;
i, despenjant la lira de trista recordança,
fa, cisne d'altres aigües, son últim cant aixís:

—Terra feliç del Betis, bé n'ets d'hermosa i bella!

mes, ai!, la de mos pares mai la podré oblidar;
oh! jo vull dir als tebis llebeigs que vénen d'ella,
si en un plec de ses ales voldrien-m'hi tornar.

Que hermoses sou, mes filles! mes quan vos miro riure,
lo riure de les altres Hespèrides enyor;
i aquí, vora llur nàufrag bressol damnada a viure,
de fil a fil en llàgrimes me sento fondre el cor.

Só l'herba paratgívola del test arrabassada,
tinc marges, sol i ombra, poncelles i zefir;
mes, sens un bes de l'aire flairós que m'ha bressada,
què podré fer, digau-me, sinò plorar i morir?—

Morí; i, de la despulla del cos sa ànima salva,
vers l'esbart de ses filles, les plèiades, volà
dret als aurífics porxes endomassats de l'alba,
des d'a on, condolides, allarguen-li la mà.

Sanglotejant les altres aguaiten la coloma,
amunt, amunt, tan d'hora pujar-se'ls-en al cel;
aprés, a l'esboirar-se de llàgrimes la broma
que l'encortina, veuen parpellejar un estel.

És Hèsperª, que a l'Aurora badar sol les parpelles
ans d'aclucar les seves son ull enlluernat;
i, al vespre, apar que sembre de voliors d'estrelles
lo cel, seguint lo ròssec del sol ja tramuntat.

Nota 32

Perquè diu l'hora, al pondre's, dels somnis i amoretes

en l’argentí hemisferi, quadrant del Criador,
i és de mirar dolcíssim, donaren-li els poetes
l’escaigut nom de Venus, deessa de l’amor.

Per l’ull serè d’un àngel la prenen les pastores,
mes los brillants que rosen llurs polsos al matí
diuen que són, Hesperis, les llàgrimes que plores,
tos ulls al despedir-se de l’espanyol jardí.

A sos fills i nissaga, deixà’ns la dolça lira;
lo grec degué afegir-hi vibrantes cordes d’or,
puix quan canta les guerres i quan d’amor sospira,
desvetlla encara els somnis o tempestats del cor.

Font que del cel adolles la música a la terra,
oh lira!, vessa encara tos càntics matinals;
escampa’ls com niuada d’aucells pel pla i la serra,
i canta-li a ma pàtria sos mai escrits annals.

Així com los plançons se semblen al vell roure,
al domador de monstres retiren los fills seus;
és fama que la terra llurs néts faran somoure,
com gòndola al posar-hi son timoner los peus.

Un dia els deia (tendres minyons eren encara)
que, al saltar de la falda de Montjuïc al mar,
una ciutat bastir-hi jurà, que se’n parlara:
—Anem-hi! —tots responen—, vos hi venim a aidar.—

I vénen tots en rua, d’Alcides en seguici,

que s’obre pas entre arbres i roques com un riu;
quan feta un mar de llàgrimes, cansada i amb desfici,
gentil minyona —Plàcia-us oir ma cuita— els diu.

—Nadiua só dels marges que a l’eixamplar-se enyora
lo Minyo; fou lo trono dels avis mon bressol;
ell mon aurífic tàlem i mon sepulcre fóra,
uns caldeus a no traure-me’n, adoradors del sol.

Volien, per son ídol guiats, al seu darrera,
vers Occident, la terra voltar fins a sa fi;
topant en Finisterre del mar amb la barrera,
al sol per fer-hi una ara, llançaren-me d’allí...—

Un bell esclat de llàgrimes clou a mig dir sos llavis,
mes s’atansa Galacte, li fa Luso costat:
—Te’l tornarem, ho juro, lo trono de tos avis,
o no meresc d’Alcides ser fill.— Pren trist comiat

d’aqueix, amb amorosa dolcíssima abraçada,
i amb la plorosa estrella, que el guia a un cel d’amor,
se’n vola a Finisterreª, com fletxa desparada
del rei dels de Caldea per travessar lo cor.

Nota 33

Com arbre que en l’aubaga s’aterra, l’esternia,
i aixeca als núvols d’Hèrcules la torre damunt seu,
a on un far relleva de nits l’astre del dia,
vetllant aquelles terres i mars com l’ull de Déu.

Allí los dos guarniren, al bruit d'ones amigues,
son niu, on feren vida d'aparellats coloms.
Galícia i la més forta de ses ciutats antigues
amb llurs conreus i ovelles han heredat llurs noms.

La mar on s'emmiralla Corunya, hermosa i fera,
veurà nàixer a Elcanoª, qui durà a fi arriscat
l'empresa de seguir lo sol en sa carrera,
puix li dirà la terra: —Primer tu m'has voltat.—

Nota 34

I Luso, on se decanta? Duero el vegé i Guadiana
fer lliga amb homes d'aire guerrer i marinesc;
no es diu que un trono hi haja trobat o una fossana,
de Lusitània es parla tan sols, nada de fresc.

Davanter de sa colla minvada, el grec faldeja
les serres de Granada, com elles gegantí;
i, per afraus i conques, cap a Llevant, voreja
la mar a què les portes de Gibraltar obrí.

Vora el Palància, sota lo para-sol d'un arbre,
colltorç un d'ells, i creuen que dorm de cansament,
quan van a deixondar-lo lo troben fred com marbre,
veient de ses aixelles descargolar un serpent.

En lo frescal placèvol que amb sang Zacintoª mulla,
humit amb sang de màrtirs, hi brotarà un palmar,
lo palmar de Sagunto, d'immusteïble fulla,
del qual a l'ombra a Espanya li plau llagrimejar.

Nota 35

Plorava també el pare, com cep que li fa caure
la torta podadora son primerenc rebrot;
l'endemà, al destrenar-se lo sol, lo ve a distraure
un cant, que aigües endintre respon a son sanglot.

Si era cant de sirena, Mallorca, tu ho sabries,
si era cant d'alegroia sirena o era el teu;
però d'envers les platges vingué on tu somies,
besada per les ones, com filla del cor seu.

Balada de Mallorca

A la vora-vora del mar on vigila
Montgó, els peus a l'aigua i als núvols lo front,
omplia una verge son cànter d'argila,
mirant-se en la font.

Son peu de petxina rellisca en la molsa
i a trossos lo cànter s'enfonsa rodant;
del plor que ella feia, la mar, que era dolça,
tornava amargant.

Puix l'aigua pouada cristall n'era i perles,
com gaires no en copsen los lliris d'olor;
no és molt si sospira quan veu les esberles
del canteret d'or!

La mar se'n dolia; les pren en sa falda,
i al maig, per plantar-hi, demana un roser;
València, a tes hortes verdor d'esmeralda,

i a ton cel dosser.

Per bres la conquilla de Venus los dóna,
gronxada pel Zèfir de vespre i matí,
i els testos, que una alba de roses corona,
ja són un jardí.

Amb flors de l'Aràbia l'enrama i perfuma;
i d'Àfrica amb palmes, d'Europa amb aucells,
alegra ses ribes, que es prenen d'escuma
més amples cinyells.

Tres eren los testos, tres foren les illes;
i, al veure-les ara volgudes pel sol,
les crida a sos braços la terra per filles,
i el mar se les vol.

Atret pel cant melòdic, Baleuª, de vora el Túria
pren vela vers Mallorca, la terra dels foners,
Si en ve una pedregada darrera la cantúria,
d'un altre fill Alcides que plore el fat advers.

Nota 36

Mes polsa, dins la barca, les cordes d'una lira,
i los mandrons i fones s'esmunyen de llurs mans;
i, oferint-li llurs braços de ferro per cadira,
vora un claper lo duen, sepulcre de gegants.

Com llur superbes ombres per rebre'l desvetllades,
torregen dotzeª pedres dins un palmar florit,
entorn de l'ara immensa del sacrifici alçades;

soldats de roca, en cercle voltant son adalit.

Nota 37

Allà de flors, i falles d'alzina lo coronen,
teixint místiques danses donzelles i minyons,
mentre els guerrers un càntic de benvinguda entonen,
fent-li present d'un ceptre de vori, a genollons.

Sardusª, que amb ell venia vogant des de la riba,
vers sol ixent decanta la proa escumejant;
Sardenyaª, tes muntanyes, d'argent i d'or font viva,
son nom escrit amb lletres de nurhags guardaran.

Nota 38

Nota 39

Reprèn la via Alcides; i, dant a Barcelona
del mar lo ceptre, en braços l'asseu de Montjuïc,
gegant que en vetlla sempre, mentre ella es mira en l'ona,
amb cent tronantes boques n'esquiva l'enemic.

Lo mont mateix bestrau-li penyals per sa muralla,
que a grans carreus arrenquen amb maces i tascons;
si algun d'insuportable n'hi ha, també hi davalla,
arreu trinxant pollancres i tells a tomballons.

Per coronar eixa obra de cíclop gegantina,
de Barcelona al centre plantà un verger feliç,
sobre uns pilans, del Tàber al cim, on sa ruïna
du escrit al front encara lo nom de Paradísª.

Diuen que allà, un capvespre de vent i de tempesta,
sentí la veu que en Calpe l'omplí de sant terror;
mes no ja com lo carro del tro rodant feresta,
sinó baixeta i dolça com un sospir d'amor.

—Jo só —diu-li— qui et duia pel braç, com infant tendre,
a esquarterar i rompre l'occidental Babel;
jo só qui amb la guspira del llamp la vaig encendre
quan alçà, fent dels núvols escala, guerra al cel.

Jo só qui amb ses maresmes sos cims anivellava,
qui escambell de tes plantes féu monstres i Titans,
qui fa mons i els esborra, lo que en tos dits la clava
tal fores tu: la clava pesanta de mes mans.—

Ou l'hèroe, i dels dits l'arma veu esmunyir; i, sens força,
sentí de fred sos ossos gelar-se i escruixir;
vell arbre que veu caure les branques i l'escorça
al bes del mateix aire que el feia un temps florir.

De ses gegantes gestes trencada la cadena,
aquell per qui la terra fou camp de sos esplets,
de tot, sense coneixe'l, fent-li agraïda ofrena,
jurà que el Déu de Túbal seria el de sos néts.

I ho fou; puix vora Gadesª bastiren-li un gran temple,
del qual entre les runes l'Atlàntic s'ha ajagut;
i allí, amb sa clava i cendres, guardaven son exemple
dessota l'ara santa del Déu desconegut.

Son retaule, esperant-lo, no mostra cap imatge;
mes, als raigs de la flama sagrada que mai mor,
los treballs se llegeixen de l'hèroe en lo brancatge
carregat d'esmaragdes d'una olivera d'or.

Quan del cel l'Olivera floria en lo Calvari
de genollons lo temple caigué davant son Déu,
que per altar volia la terra, i per sagrari,
ditxosa pàtria meva, volia lo cor teu.

I ans que ton Déu, oh Espanya!, t'arrencaran les serres,
que arrels hi té tan fondes com elles en lo món;
poden tos rius escorre's, venir al mar tes serres;
no l'ull, però, aclucar-s'hi del sol que mai se pon.

Mes Hèrcules, tornant-se'n del Betis a les platges,
donà a l'antiga Hispalis riquíssim fonament,
llorers i satalies per flonjos cortinatges,
i onades on se miren ses torres d'or i argent.

Allí a sos fills, d'un cèlic esdevenir penyora,
lo dur maneig ensenya de l'arma en lo combat,
com l'àliga a ses filles envers lo sol que adora
fa batre l'ala fèrrea que mou la tempestat.

Amb l'art humil de Ceres l'excelsa astronomia
renaix, tanys del gran arbre tallat en Occident;
i fou llavors quan, d'Atles rellevador, un dia
servà amb dors de muntanya lo pes del firmament.

I al sentir que xuclava la terra ja sos ossos,
de puigs i roques dues columnes aixecà;
i en elles amb la clava que donà al mar, a trossos,
los maleïts realmes. escriu: NO MÉS ENLLÀ.

Conclusió

Colom

A les paraules del solitari, sent lo genovès nàixer un nou món en sa fantasia. Lo bon ancià li dóna ales amb ses avinentes raons. Oferiments de Colom a Gènova, Venècia i Portugal. Lo somni d'Isabel. De la vàlua de les joies de la reina, ell ne compra naus. Lo vell, des del promontori, lo veu volar a la més gran de les empreses, i s'extasia davant l'esdevenidora grandesa de la pàtria.

Fineix als llavis del bon vell la història,
i, com dormint lo somni de la glòria,
l'inspirat mariner no li respon,
es que, envolt amb la boira del misteri,
amb celísties i llum d'altre hemisferi,
dintre sa pensa rodolava un món.

Darrera aqueixa Atlàntida enfonsada,
la verge de son cor ell ha obirada,
com, part d'allà d'un pont, gentil ciutat;
com darrera d'eix cel, cels més hermosos;
com, darrera eixos astres lluminosos,
lo tabernacle d'or de l'Increat.

De cara al sol, que es pon entre porprada
boirina, com fugint de sa mirada,
sembla haver-lo sorprès en son camí,
i cridar-li, fent ales de sos braços:
«Espera'm, astre; tot seguint-te els passos,
Fiat! vull dir al caos ponentí».

I en èxtasis exclama: —D'estelada
giravolta la terra coronada;
demà veurem renàixer el sol ponent;
si amb son carro de llum, que el cor enyora,
no daura altre país fins a l'aurora,
doncs, què hi va a fer, digueu, a l'Occident?

La mar que a vostres peus dorm i somnia,
no us porta d'altres platges l'harmonia?
¿l'aire no us duu perfums de paradís,
ni planyívols sospirs d'una sirena,
que busca d'altres braços la cadena,
morint d'amor son cor enyoradís?—

Llavors lo savi, amb màgiques paraules,
les veritats esbrina que, entre faules,
en rònecs pergamins ha espigolat;
a Plini i a Estrabóª fa aurífics plagis,
retrau de nostre Sènecaª els presagis,
i els somnis i records del temps passat.

Nota 42
Nota 43

Conta haver vist, de l'Oceà entre roques,
de pins desconeguts superbes soques,
i entre els esqueis de l'illa de les Florsª
haver deixat l'onada riberenca
dos cadavres de cara vermellenca,
d'algun secret del mar reveladors.

Nota 44

I abraçant-lo, afegeix: —¿Tu lligaries,
gegant de les darreres profecies,
de la terra els extrems com d'un mantell?
Missatger de l'Altíssim, vés; de l'ona,
qui, per traure't a port, un pal te dóna,
per traure-hi un món bé et donarà un vaixell.

—Si, me'l darà —respon-li—, i per haver-la
dels palaus de Neptú la millor perla,
jo tornaré l'Atlàntic a pontar.
Desperta, humanitat; mira ta Eva
que d'un tàlem de flors flairosa es lleva;
Adam dels continents, vés-la a abraçar!—

I, com un astre empès per mà divina,
a Gènova l'hermosa s'encamina,
de l'Edèn de la terra a dur la clau;
mes ella, com galera desarbrada,
no gosa obrir ses ales a l'airada
que l'alçaria més amunt d'on cau.

Veent que li tanca Gènova la porta,
gira els ulls a Venècia, encara forta
per carregar a sa espatlla un continent;
mes, feta al terratrèmol de la guerra,
ou lo projecte d'eixamplar la terra
com paraules de llengua que no entén.

Ai! de sos Duxs no és ja la mar esposa,
puix d'altra mà més pura i més hermosa
espera rebre el nupcial anell.
—A Ibèria torno! —el Genovès exclama,
i entra en Lisboa quan n'eixia Gama
a Líbia a dar lo tomb, com a un vaixell.

A Joan segon oferta en fa il·lusória,
que prova, ingrat, de pendre-li la glòria;
i, veent-se en terra el mariner perdut,
dels seus somnis pel cel busca una estrella,
i et veu a tu, Isabel la de Castella,
la reina de les reines que hi ha hagut.

Tu sospesares, sola tu, sa pensa;
tu midares d'un colp sa ullada immensa,
i al teu prengué la flama de son front
quan a tes plantes deia: —Gran senyora:
dau-me, si us plau, navilis, i a bona hora
los tornaré tot remolcant un món.—

Somni d'Isabel

Ella es posa la mà als polsos,
com un àngel mig rient;
gira a Ferran sos ulls dolços,
i així diu-li gentilment:

—A l'apuntar l'alba clara
d'un colom he somiat;
ai! mon cor somia encara
que era eix somni veritat.

Somiava que m'obria
la mora Alhambra son cor,
niu de perles i harmonia
penjat al cel de l'amor.

Part defora, a voladúries
sospiraven les hurís,
dins l'harem oint cantúries
d'àngels purs del paradís.

Inspirant-me en eixos marbres
jo et brodava un ric mantell,
quan he vist entre verds arbres
rossejar un bonic aucell.

Saltant, saltant per la molsa,
me donava el bon matí;
sa veu era dolça, dolça
com la mel de romaní.

Encisada amb son missatge,
vegí'm pendre el ric anell,
ton anell de prometatge,
d'art moresc florit joiell.

«Aucellet d'aletes blanques».
li diguí, «per mon amor,
tot saltant per eixes branques,
ai!, no perdes mon tresor.»

I se'n vola per los aires,
i el meu cor se'n vola amb ell:
ai, anellet de cent caires!,
mai t'havia vist tan bell!

Terra enfora, terra enfora,
l'he seguit fins a la mar;
quan del mar fui a la vora
m'asseguí trista a plorar,

puix de veure ja el perdia,
i, ai!, llavors com relluí!
sembla que al nàixer es ponia
l'estel viu del dematí.

Quan en ones ponentines
deixà caure l'anell d'or,
d'on, com sílfides i ondines,
veig sortir-ne illes en flor.

Semblava als raigs del migdia,
d'esmaragdes i robins;
petit cel de poesia
fet per mà de serafins.

Ell, cantant himnes de festa,
una garlanda ha teixit;
me'n corona humil la testa,
quan lo goig m'ha deixondit.

Aqueix colom és qui ens parla,
missatger que ens ve de Déu;
car espòs, hem de trobar-la
l'Índia hermosa del cor meu.

Vet aquí, Colom, mes joies;
compra, compra alades naus;
jo m'ornaré amb bonicoies
violetes i capblaus.

Diu: i d'anells i arracades
se despulla, amb mans nevades,
com de ses perles un cel;
riu i plora ell d'alegria,
i, amb son cor en harmonia,
perles, ai!, de més valia
llisquen dels ulls d'Isabel.

Ensems aguaita el sol dintre l'Alhambra,
i amb son raig amorós omple la cambra,
crostada d'or, topazis i safís;
i, descloent-se en refracció il·lusòria,
enrotlla als tres l'aurèola de glòria,
que és l'ombra dels elets del paradís.

Troba Colom navilis, i en llur tosca
ala afrontant, magnànim, la Mar fosca,
la humanitat li dóna el nom de boig;
al Geni que la duia, en sa volada,
de promissió a la terra somniada,
com Moisès per les aigües del Mar Roig.

Lo savi ancià, que des d'un cim l'obira,
sent estremir lo cor com una lira:
veu a l'Àngel d'Espanya, hermós i bell,
que ahir amb ses ales d'or cobrí a Granada,
eixamplar-les avui com l'estelada
i fer-ne l'ampla terra son mantell.

Veu morgonar amb l'espanyol imperi

l’arbre sant de la Creu a altre hemisferi,
i el món a la seva ombra reflorir:
encarnar-s’hi del cel la saviesa;
i diu a qui s’enlaira a sa escomesa:
—Vola, Colom... ara ja puc morir!

fi